

Pædagogiske læreplaner
i Ballerup Kommunes dagtilbud 0-5 år

GUIDE OG INSPIRATIONSMATERIALE

INDHOLDSFORTEGNELSE

1.0 FORORD 4

2.0 Dette hæfte 5

DEL 1 GUIDE

3.0 Indledning – om læreplaner 8

3.1 Lovgrundlag: Dagtilbudsloven 9

4.0 Indhold og struktur 12

4.1 Formkrav 12

Generelle formkrav 13

Forord 13

Faktuelle forhold 13

Dagtilbuddets værdigrundlag,

pædagogiske principper og læringssyn 13

Læringsmål og metoder for arbejdet

med de seks temaer 14

Børn med særlige behov 14

Dagtilbuddets håndtering af det fælles

for børnehuset/distriktet og det specifikke

for de enkelte afdelinger 14

Planlagte/benyttede dokumentations-

og evalueringsmetoder 15

4.2 Samarbejdet med forældrebestyrelsen 16

4.3 Læreplanen, udviklingsplanen 16

og udviklingsberetningen

4.4 Godkendelsesprocedure og tidsplan 17

5.0 Ballerup Kommunes værdier for dagtilbud 0-5 år 20

5.1 Pædagogiske principper 21

5.2 Læring og læringsmiljøer 22

5.3 Børn med særlige behov 26

6.0 Læringsmål 28

6.1 Pædagogiske metoder og aktiviteter 29

7.0 Temaer 32

7.1 Barnets alsidige personlige udvikling (personlige kompetencer) 32

7.2 Sociale kompetencer 33

7.3 Sprog 35

7.4 Krop og bevægelse 36

7.5 Natur og naturfænomener 37

7.6 Kulturelle udtryksformer og værdier 38

8.0 Dokumentation og evaluering 42

8.1 Dokumentation 42

8.2 Evaluering 44

DEL 2 INSPIRATION

9.0 Didaktik 50

10.0 Inspirationsmateriale 54

10.1 Matrix-analyse – voksen/barn 54

10.2 Matrix-analyse 55

10.3 Børnematrix 58

10.4 SMTTE-modellen 58

10.5 Observationer 61

Eksempel på observation 61

10.6 Læring og praksisfortællinger 62

10.7 Børneinterviews 64

10.8 Værkstedsmetoden 64

10.9 Inddragelse af forældrebestyrelsen – et eksempel 66

10.10 Evalueringsmetoder 68

10.11 Evalueringsspørgsmål 69

10.12 Didaktisk model 70

10.13 Inklusion 70

11.0 LINKS OG HENVISNINGER 72

FORORD

1.0

ET FÆLLES AFSÆT FOR UDARBEJDELSE AF DE PÆDAGOGISKE LÆREPLANER

Formålet med guiden og inspirationsmaterialet er at skabe et fælles afsæt for udarbejdelse af de pædagogiske læreplaner i Ballerup kommune.

Det er meningen, at guiden og inspirationsmaterialet skal være en praktisk håndsrækning til dagtilbuddenes personale og forældrebestyrelser, således at det på en overskuelig og tilgængelig måde bliver muligt at beskrive og målsætte dagtilbuddenes pædagogik.

Målene med guiden er dels at beskrive Ballerup kommunes forventninger til dagtilbuddenes udformning af den pædagogiske læreplan, dels at give eksempler på hvordan dagtilbuddene kan udarbejde læringsmål for de seks temaer og give forslag til dokumentations- og evalueringsmetoder. Herudover beskrives lovgrundlaget for de pædagogiske læreplaner.

LÆREPLANEN UDARBEJDES I SAMKLANG MED BL.A. INSTITUTIONSPOLITISKE MÅL

Af guiden fremgår det, at de pædagogiske læreplaner i dagtilbud i Ballerup kommune skal udarbejdes i samklang med:

- Børnepolitikens værdier for et godt børneliv
- Institutionspolitiske mål
- de politisk udmeldte indsatsområder og prioriteringer
- det enkelte dagtilbuds lokale forhold og børnegruppens sammensætning
- samarbejdet med børn og forældre

Daginstitutioner 0-5 år ser de pædagogiske læreplaner som et væsentligt bidrag til at udvikle det pædagogiske arbejde i dagtilbud, og hermed give børnene de bedste betingelser for at klare sig godt nu og senere i livet.

Simon Simonsen
Daginstitutionschef

DETTE HÆFTE INDEHOLDER TO DELE:

2.0

DEL 1 GUIDE

FØRSTE DEL RUMMER EN GUIDE MED FORMKRAV OG VEJLEDNINGER. DENNE DEL ER OBLIGATORISK.

Første del er en guide til udarbejdelse af dagtilbuddenes pædagogiske læreplaner. Guiden giver ledere, pædagogisk personale og forældrebestyrelser retningslinier, formkrav og vejledninger til, hvordan et dagtilbud i Ballerup Kommune skal opbygge sin pædagogiske læreplan. I guiden findes endvidere de grundlæggende værdier, barnesyn og læringssyn, som Ballerup Kommune har fastsat som ramme for det pædagogiske arbejde i dagtilbuddene, jf. Børnepolitikken og de Institutionspolitiske mål.

Man kan sige, at guiden rummer skaldelen af materialet til de pædagogiske læreplaner, når den beskriver hvordan den pædagogiske læreplan skal disponeres, så der opnås en dynamisk sammenhæng mellem værdier, principper, mål, temaer, metoder/aktiviteter, dokumentation og evaluering.

Der er i guiden i videst muligt omfang taget udgangspunkt i andre publikationer, herunder Institutionspolitiske mål.

Første del udgøres af afsnit 3 til 8.

DEL 2 INSPIRATION

ANDEL DEL RUMMER INSPIRATIONSMATERIALE, SOM MAN KAN VÆLGE AT BRUGE – ELLER LADE VÆRE.

Anden del er inspirationsmateriale, hvis hensigt det er at uddybe, kvalificere og inspirere arbejdet med de pædagogiske læreplaner. Det står den enkelte helt frit for at bruge, eller ikke bruge, inspirationsmaterialet i anden del.

I inspirationsmaterialet findes et afsnit om didaktik, lige som der er en række metodebeskrivelser til bl.a. analyser, observationer, praksisfortællinger og interviews. Endelig rummer anden del links og henvisninger til andre steder, hvor inspiration til de pædagogiske læreplaner kan hentes.

Anden del udgøres af afsnit 9, 10 og 11 med inspirationsmateriale og henvisninger til litteratur.

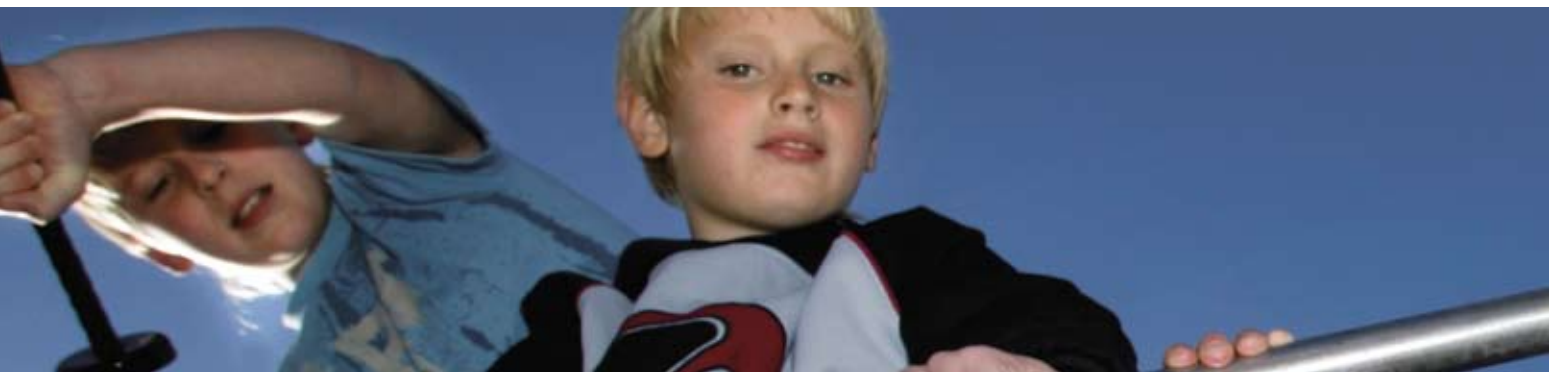
Der er i hæftet i vidt omfang indskrevet krydshenvisninger til andre steder i materialet, så det så vidt muligt kan benyttes som opslagsværk. Herudover er der så vidt muligt angivet henvisninger til anden relevant litteratur.

Materialet er, som det fremgår, ganske omfangsrigt. Det er vigtigt at understrege, at omfanget af guide og inspirationsmateriale ikke indikerer forventning om et bestemt omfang på de pædagogiske læreplaner.

DEL 1

– GUIDE

AFSNIT 3-8

AFSNIT 3

INDLEDNING – OM LÆREPLANER

Dagtilbudsloven, se afsnit 3.1

De pædagogiske læreplaner er et middel til at fremme, dokumentere og evaluere udviklende læreprocesser hos børn

Fra 2007 skal pædagogiske læreplaner udarbejdes som samlet plan for hvert selvstændigt dagtilbud: Børnehuset, distriktet eller dagplejen

INDLEDNING – OM LÆREPLANER

Siden 1. august 2004 har alle dagtilbud skullet udarbejde en pædagogisk læreplan. Oprindeligt var grundlaget for de pædagogiske læreplaner lagt i Lov om Social Service. Lovgrundlaget er nu indføjet i den nye Dagtilbudslov, vedtaget i maj 2007.

De pædagogiske læreplaner skal indeholde mål for, hvilke kompetencer og erfaringer den pædagogiske læreproces skal give barnet mulighed for at tilegne sig. Det skal ligeledes fremgå, hvilke overvejelser om læringsmål, metoder og aktiviteter, der indgår med henblik på børn med særlige behov.

Læreplanen er desuden et middel til at fremme, dokumentere og evaluere de udviklende læreprocesser, som dagtilbud kan tilbyde børn. Læreplansarbejdet handler om at skabe pædagogisk refleksion over børns læring og læreprocesser.

Dette indebærer samtidig, at børnene og deres forældre kan have forventninger til det pædagogiske indhold i dagtilbuddene. De kan berettiget forvente, at dagtilbuddet tager udgangspunkt i de temaer, som beskrives i lovgivningen med henblik på udvikling af børns personlige, sociale, sproglige og andre kompetencer.

Det er op til det enkelte dagtilbud, hvordan det vil gribe arbejdet an – men det er et krav, at læreplanen forholder sig til seks hovedtemaer:

- barnets alsidige personlige udvikling
- sociale kompetencer
- sprog
- krop og bevægelse
- naturen og naturfænomener
- kulturelle udtryksformer og værdier

Dagtilbuddene har tidligere udarbejdet pædagogiske læreplaner, men i en anden organisatorisk sammenhæng. Udfordringen nu er en kvalificering af læreplanens mål samt udarbejdelse af en fælles læreplan for hele dagtilbuddet efter indførelse af en ny organisations- og ledelsesstruktur på dagtilbudsområdet i Ballerup Kommune.

I Ballerup Kommune er alle dagtilbud, på nær dagplejen, fra 1. januar organiseret som 0-5 års aldersintegrerede institutioner i form af børnehuse eller distrikter. Hvert dagtilbud kan vælge at udarbejde én pædagogisk læreplan eller differentiere sin læreplan i hhv. aldersgrupperne 0-2 og 3-5 år.

Børnepolitikken, de Institutionspolitiske mål samt institutionernes pædagogiske læreplaner skal alle bidrage til at sikre den pædagogiske kvalitet i Ballerup kommunes dagtilbud 0-5 år.

Ved udarbejdelse af den pædagogiske læreplan er det væsentligt, at læreplanen afspejler Ballerup Kommunes Børnepolitik og de Institutionspolitiske mål, der begge er baseret på et helhedssyn på børns trivsel og udviklingsmuligheder.

Børnepolitikken og de Institutionspolitiske mål fastsætter overordnede værdier og mål for det pædagogiske arbejde i dagtilbud.

Den pædagogiske læreplan skal beskrive dagtilbuddets mål for børns læring i forhold til seks temaer, samt beskrive relevante metoder og aktiviteter, der iværksættes for at nå målene, samt hvordan der dokumenteres og evalueres.

LOVGRUNDLAG: DAGTILBUDSLOVEN

Dagtilbudsloven (L170) blev vedtaget d. 24. maj 2007. Af loven fremgår følgende omkring pædagogiske læreplaner:

§ 8.

Der skal i alle dagtilbud udarbejdes en skriftlig pædagogisk læreplan for børn i aldersgruppen 0-2 år og børn i aldersgruppen fra 3 år til barnets skolestart. Den pædagogiske læreplan skal give rum for leg, læring og udvikling af børn i dagtilbud. Ved udarbejdelsen af den pædagogiske læreplan skal der tages hensyn til børnegruppens sammensætning.

Stk. 2. Den pædagogiske læreplan skal beskrive dagtilbuddets mål for børnenes læring inden for følgende temaer:

- 1) Alsidig personlig udvikling
- 2) Sociale kompetencer
- 3) Sproglig udvikling
- 4) Krop og bevægelse
- 5) Naturen og naturfænomener
- 6) Kulturelle udtryksformer og værdier

Stk. 3. Den pædagogiske læreplan skal beskrive relevante pædagogiske metoder og aktiviteter, der iværksættes for at nå målene, og hvordan læreplanen evalueres.

Stk. 4. Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvilke relevante pædagogiske metoder, aktiviteter og eventuelle mål, der opstilles og iværksættes for børn med særlige behov.

Stk. 5. For dagplejen udarbejdes den pædagogiske læreplan samlet for alle dagplejehjem eller distrikter tilknyttet den kommunale dagpleje.

§ 9.

Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at udarbejde og offentliggøre den pædagogiske læreplan.

Den pædagogiske læreplan skal afspejle Ballerup Kommunes øvrige mål og politikker

3.1

Alle dagtilbud skal udarbejde en pædagogisk læreplan

Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at udarbejde og offentliggøre den pædagogiske læreplan

---

Kommunalbestyrelsen skal godkende den pædagogiske læreplan

Stk. 2. Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for, at den pædagogiske læreplan evalueres årligt. Lederen er i den forbindelse ansvarlig for at dokumentere, om de valgte pædagogiske metoder og aktiviteter opfylder de opstillede mål inden for temaerne i § 8, stk. 2 og 3. Lederen skal angive, hvordan dagtilbuddet vil følge op på resultaterne.

Stk. 3. Lederen af dagtilbuddet skal inddrage forældrebestyrelsen i udarbejdelsen, evalueringen og opfølgningen af den pædagogiske læreplan.

§ 10.

Kommunalbestyrelsen skal godkende den pædagogiske læreplan.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal årligt drøfte evalueringerne, jf. § 9, stk. 2, og skal på baggrund af evalueringerne tage stilling til, om de giver anledning til yderligere handling fra kommunalbestyrelsens side.

AFSNIT 4

INDHOLD OG STRUKTUR

4.0

Læreplanen rummer seks temaer

INDHOLD OG STRUKTUR

Den pædagogiske læreplan skal behandle følgende seks temaer:

- Barnets alsidige personlige udvikling
- Sociale kompetencer
- Sprog
- Krop og bevægelse
- Naturen og naturfænomener
- Kulturelle udtryksformer

Alle seks temaer skal beskrives i planen, men det er op til det enkelte dagtilbud selv at beslutte, hvordan og med hvilken vægt, der skal arbejdes med de seks temaer.

Målene i læreplanen skal udarbejdes med udgangspunkt i det enkelte dagtilbuds rammer, vilkår og ressourcer. Det vil sige med udgangspunkt i eksempelvis dagtilbuddets fysiske rammer, børne- og forældregruppens sammensætning, den kulturelle mangfoldighed, det enkelte barns særlige behov, medarbejdergruppens kompetencer, samt aktuelle politiske mål og politikker som f.eks. Ballerup Kommunes Børnepolitik, de Institutionspolitiske mål osv..

Den pædagogiske læreplan skal indeholde mål for, hvilke kompetencer og erfaringer den pædagogiske læreproces skal give barnet mulighed for at tilegne sig. Det skal ligeledes fremgå, hvilke overvejelser om læringsmål, metoder og aktiviteter, der indgår med henblik på børn med særlige behov.

4.1

FORMKRAV

Formkravene er de strukturelle mindstekrav, som skal opfyldes i den enkelte pædagogiske læreplan. De nævnte krav skal således opfyldes i dagtilbuddets pædagogiske læreplan.

Dagtilbuddet har herudover mulighed for at udbygge den pædagogiske læreplan ud over mindstekravene.

Formkravene er mindstekrav

GENERELLE FORMKRAV

Den pædagogiske læreplan skal opbygges omkring syv hovedafsnit:

- Forord
- Faktuelle forhold
- Dagtilbuddets værdigrundlag, pædagogiske principper og læringssyn
- Læringsmål og metoder for arbejdet med de seks temaer
- Børn med særlige behov
- Dagtilbuddets håndtering af det fælles for børnehuset/distriktet og det specifikke for de enkelte afdelinger
- Planlagte/benyttede dokumentations- og evalueringsmetoder

De enkelte punkter i formkravene gennemgås i det følgende.

FORORD

(max. 1-2 sider)

Den pædagogiske læreplan skal indledes med et forord. Forordet er læserens første møde med læreplanen. Dette giver dagtilbuddet mulighed for kort at opsummere den pædagogiske læreplan.

Forordet skal indeholde et kort resume af den pædagogiske læreplan. Resuméet skal udarbejdes, så det kan bruges til borgerinformation.dk, hvor der obligatorisk skal ligge et resume af den enkelte institutions pædagogiske læreplan.

Forordet skal desuden indeholde en beskrivelse af processen omkring udarbejdelsen af den pædagogiske læreplan. Desuden skal essensen i dagtilbuddets eget værdigrundlag fremgå af forordet. Endelig kan disponering af planen samt eventuelle særlige pædagogiske tiltag fremgå allerede af forordet.

FAKTUELLE FORHOLD

(max. 1-2 sider)

Under dette punkt oplyses faktuelle vilkår og forudsætninger, der har betydning for dagtilbuddets arbejde med den pædagogiske læreplan.

Det kan eksempelvis være oplysninger, der omhandler børnegruppernes sammensætning, de fysiske rammer, personalegruppens kompetencer mv..

DAGTILBUDETS VÆRDIGRUNDLAG, PÆDAGOISKE PRINCIPPER OG LÆRINGSSYN

Dagtilbuddets værdigrundlag, principper og læringssyn beskrives.

Her skal det bemærkes, at dagtilbuddets værdigrundlag, pædagogiske principper og læringssyn skal hænge sammen med de overordnede værdigrundlag og læringssyn, som Ballerup Kommunes Børnepolitik og Institutionspolitiske mål tager afsæt i.

Forordet er læserens første møde med læreplanen

Dagtilbuddets værdier og læringssyn skal hænge sammen med kommunens overordnede værdier og læringssyn

---

Dagtilbuddet skal udarbejde læringsmål samt beskrive metoder og aktiviteter for hvert af de seks enkelte temaer

---

Den pædagogiske praksis skal rumme alle børn i dagtilbuddet

Hvordan sikre den fælles retning samtidig med muligheden for særegenhed?

LÆRINGSMÅL OG METODER FOR ARBEJDET MED DE SEKS TEMAER

Tema 1: Barnets alsidige personlige udvikling

Tema 2: Sociale kompetencer

Tema 3: Sprog

Tema 4: Krop og bevægelse

Tema 5: Natur og naturfænomener

Tema 6: Kulturelle udtryksformer

De enkelte temaer skal defineres ud fra dagtilbuddets forståelse af temaet. Beskrivelsen af de seks temaer skal indeholde mål for, hvilke kompetencer og erfaringer den pædagogiske læreproces skal give børn mulighed for at tilegne sig. Det skal endvidere fremgå, hvilke overvejelser om metoder og aktiviteter dagtilbuddet gør i relation til målene for hvert enkelt tema.

Har dagtilbuddet udvalgt ét eller flere særlige fokusområder inden for temaerne, skal valget begrundes.

BØRN MED SÆRLIGE BEHOV

Det fremgår af loven, at dagtilbuddet skal beskrive hvordan man vil styrke den pædagogiske indsats overfor børn med særlige behov.

Det skal ligeledes fremgå, hvilke overvejelser om læringsmål, metoder og aktiviteter, der indgår med henblik på børn med særlige behov.

Der skal ikke udarbejdes en specifik læreplan for børn med særlige behov, men det er centralt, at det af dagtilbuddets læreplan tydeligt fremgår, hvordan der arbejdes pædagogisk med at opfange og tilgodese børn med særlige behov. Arbejdet med børn med særlige behov skal ses i relation til de mål, der er beskrevet for alle børn i dagtilbuddet.

Dagtilbuddet har herudover muligt for at lade børn med særlige behov indgå specifikt i hvert enkelt tema.

Der henvises i øvrigt til afsnit 5.3.

DAGTILBUDDETS HÅNDTERING AF DET FÆLLES FOR BØRNEHUSET/DISTRIKTET OG DET SPECIFIKKE FOR DE ENKELTE AFDELINGER

Med den nye organisations- og ledelsesstruktur, som implementeres i Ballerup Kommune fra januar 2007 og frem har de enkelte dagtilbud fremover udfordringen at sikre såvel fælles værdier, pædagogiske principper og læringssyn på den ene side og på den anden side muligheden for den enkelte afdeling (for dagplejens vedkommende: Det enkelte dagplejehjem) at have en vis grad af pædagogisk særegenhed.

Dagtilbuddet skal under dette punkt beskrive, dels hvordan det sikres, at de fælles værdier, pædagogiske principper og læringssyn udmøntes i praksis ude i de

enkelte afdelinger, dels hvilke refleksioner og beslutninger man har gjort sig i forhold til muligheden for en vis særegenhed lokalt.

PLANLAGTE/BENYTTETE DOKUMENTATIONS- OG EVALUERINGSMETODER

Under dette afsnit i læreplanen skal det fremgå, hvilke metoder der anvendes til dokumentation og evaluering, ligesom det skal fremgå hvordan evalueringen rent praktisk planlægges, og gennemføres, samt hvordan dagtilbuddet vil følge op på resultaterne af evalueringen.

Dokumentation og evaluering opfattes i Ballerup som redskaber, der er med til at skabe læring, faglig udvikling samt udvikle dagtilbuddets pædagogiske kvalitet.

Dokumentation og evaluering opfattes ligeledes som midler til, at erfaringer opsamles og bearbejdes i en form, som understøtter dialog, videndeling, formidling og åbenhed.

For de(t) fokusområde(r), som Socialudvalget årligt udvælger som evalueringsområde(r), samt de(t) fokusområde(r), dagtilbuddet selv vælger, skal der arbejdes i dybden med dokumentation og evaluering.

Det indebærer:

- at der tages udgangspunkt i fokusområdets mål/læringsmål for børn
- at der beskrives metoder og aktiviteter, der forventes at skabe grundlag for, at børn udvikler kompetencer i relation til de opstillede læringsmål – og hvordan det kommer til udtryk i det daglige pædagogiske arbejde
- at der arbejdes med systematisk dokumentationsindsamling
- at der foretages en løbende evaluering på baggrund af den dokumentation, der er udarbejdet undervejs i det pædagogiske arbejde for at nå målet

ØVRIGE TEMAER

For temaer, som ikke er udpeget som særlige fokusområder for det pågældende års evaluering, skal der ved evalueringen alene gøres mere generelt rede for det pædagogiske arbejde.

Her kan dagtilbuddet kort, mere overordnet og uden en grundig dokumentation beskrive,

- hvilke konkrete metoder der anvendes for at lede mod læringsmålet
- hvilke aktiviteter der anvendes for at opnå læringsmålene

Hvilke metoder anvendes til dokumentation og evaluering?

Arbejdet med udvalgte fokusområder for evalueringen

Arbejdet med dokumentation for øvrige temaer

4.2

SAMARBEJDET MED
FORÆLDREBESTYRELSEN

Forældrebestyrelsen skal inddrages i

- udarbejdelse
- evaluering og
- opfølgning af den pædagogiske læreplan

Definition af principper:
Se afsnit 5.1

Forældrene fastsætter principper

Lederen er ansvarlig for metoder og handlinger

Forældrebestyrelsen skal inddrages aktivt i hele processen vedrørende den pædagogiske læreplan. Forældrebestyrelsen fastsætter principper for dagtilbuddets arbejde. Denne ret forpligter forældrebestyrelsen til at deltage aktivt i dialogen og til at indarbejde Ballerup Kommunes Børnepolitik og Institutionspolitiske mål i udarbejdelsen af dagtilbuddets pædagogiske principper.

Dagtilbudsloven siger:

“Lederen af dagtilbuddet skal inddrage forældrebestyrelsen i udarbejdelsen, evalueringen og opfølgningen af den pædagogiske læreplan”

I Ballerup Kommune gør inddragelsen sig således gældende i forhold til:

- Principperne i forhold til dagtilbuddets værdier – pædagogik og læringsforståelse
- Principperne for de pædagogiske læringsmål – set i forhold til de seks læreplanstemaer samt øvrige temaer, der evt. udvælges som politiske indsatsområder, eller som er relevante for det enkelte dagtilbud
- Principperne for anvendte dokumentations-, evaluerings- og opfølgningsmetoder
- Principperne for formidling og inddragelse af den øvrige forældregruppe i dagtilbuddet

Grundlæggende ændres der således ikke på kompetenceforholdet mellem bestyrelse og leder. Det er fortsat bestyrelsens kompetence at fastlægge de overordnede principper og det er lederen, der er ansvarlig for at sikre metoder og handlinger med udgangspunkt i disse principper.

4.3

LÆREPLANEN,
BØRNEMILJØVURDERINGEN,
UDVIKLINGSPLANEN OG
UDVIKLINGSBERETNINGEN

Læreplanen går hånd i hånd med børnemiljøvurdering, udviklingsplan og -beretning

De pædagogiske læreplaner går hånd i hånd med dagtilbuddenes børnemiljøvurderinger, udviklingsplaner og udviklingsberetninger.

Udviklingsplan og udviklingsberetning er koblet sammen med den politiske valgperiode på 4 år. Udviklingsplanen udarbejdes derfor for en fireårig periode, mens udviklingsberetningen skrives for hvert år.

I udviklingsplanen sættes der fokus på dagtilbuddets udviklingsopgaver: Hvad skal der ske? I udviklingsberetningen beskrives, hvad der er sket.

De pædagogiske læreplaner og udviklingsplanen/udviklingsberetningen er hver for sig selvstændige dokumenter. Disse dokumenter spiller dog på forskellig vis ind på hinanden.

De pædagogiske læreplaner vil sætte dagsorden for en væsentlig del af dagtilbuddets samlede virksomhed, og arbejdet med læreplanen skal derfor afspejles i udviklingsplanen. På samme vis skal essensen af de erfaringer, der indsamles ved evalueringen af indsatsen, formidles i udviklingsberetningen.

Børnemiljøvurderingen (BMV) danner i et vist omfang viden og handlinger til den pædagogiske læreplan. BMVen udarbejdes, forinden den pædagogiske læreplan færdiggøres eller revideres.

GODKENDELSESPROCEDURE OG TIDSPLAN

Som tidligere nævnt skal forældrebestyrelsen inddrages i udarbejdelse, evaluering og opfølgning på den pædagogiske læreplan.

Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for, at den pædagogiske læreplan evalueres årligt.

Herudover skal Kommunalbestyrelsen i henhold til Dagtilbudsloven godkende den pædagogiske læreplan.

Kommunalbestyrelsens forpligtelse til at drøfte og godkende de pædagogiske læreplaner, herunder disses evalueringer, varetages af Socialudvalget. Godkendelsen sker i henhold til Mål- og Rammebeskrivelsen for Ballerup Kommunes dagpleje og daginstitutioner.

Derudover vil der i godkendelsesproceduren blive lagt vægt på:

- at der i den pædagogiske læreplan er sammenhæng mellem værdier, pædagogiske principper, læringsforståelse, læringsmål, metoder og aktiviteter
- at der er opstillet mål i relation til alle seks temaer
- at det tydeligt fremgår af den pædagogiske læreplan, hvordan der skabes

Udviklingsplanen:
Hvad skal der ske?

Udviklingsberetningen:
Hvad er der sket?

**Sammenhængen med
børnemiljøvurderingen**

4.4

**Forældrebestyrelsen inddrages i alle
faser af læreplanen**

Den pædagogiske læreplan indsendes til Daginstitutioner

Evaluering skal ske årligt

Om dokumentation og evaluering, se afsnit 8

- udviklende læringsmiljøer for børn med særlige behov
- at der er udvalgt og anvendt systematiske metoder til dokumentation og evaluering

Dagtilbuddets pædagogiske læreplan skal senest ved deadline for aflevering indsendes til Daginstitutioner. Her læser de pædagogiske konsulenter de enkelte læreplaner med henblik på dels tilbagemelding til og dialog med dagtilbuddet om dets læreplan, dels en sammenskrivning til Socialudvalget med henblik på politisk godkendelse.

TIDSPLAN

Udarbejdelse af den pædagogiske læreplan

Dagtilbuddene skal i løbet af 2007 og 2008 udarbejde deres nye, fælles pædagogiske læreplan. Deadline for aflevering af denne er 1. januar 2009, idet dagtilbuddet dog bør fastsætte deres egne, lokale deadlines for proces og færdiggørelse af den pædagogiske læreplan.

Evaluering af den pædagogiske læreplan

Dagtilbudsloven siger:

”Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for, at den pædagogiske læreplan evalueres årligt. Lederen er i den forbindelse ansvarlig for at dokumentere, om de valgte pædagogiske metoder og aktiviteter opfylder de opstillede mål inden for temaerne i § 8, stk. 2 og 3. Lederen skal angive, hvordan dagtilbuddet vil følge op på resultaterne.”

Socialudvalget behandler hvert år i marts måned, evalueringerne af de pædagogiske læreplaner.

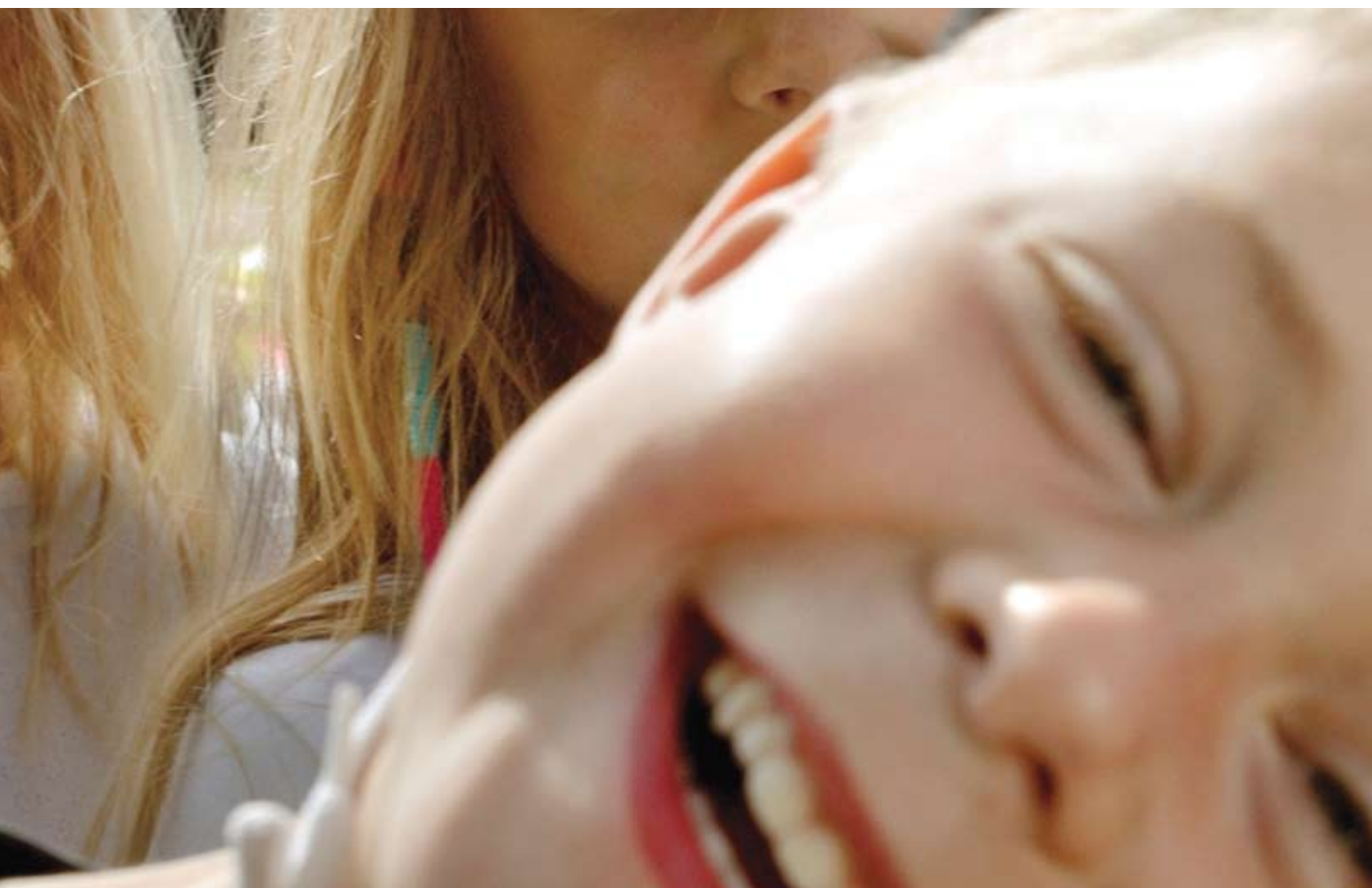
Socialudvalget udpeger samtidig et eller maksimalt to fokusområder i den pædagogiske læreplan som fælles evalueringspunkter for alle dagtilbud for det kommende år. Fokusområdet kan være ét af læreplanens temaer, men kan f.eks. også være områder som, hvordan dagtilbuddet skaber læringsrum osv.

Fokusområdet/-erne skal danne baggrund for dagtilbuddenes formidling af evaluering til Socialudvalget.

AFSNIT 5

BALLERUP KOMMUNES VÆRDIER
FOR DAGTILBUD 0-5 ÅR

5.0

Arbejdet i dagtilbud er forankret i det danske samfunds grundlæggende værdier

Værdier er overordnede pædagogiske principper/grundlæggende holdninger og normer

Børnepolitikken: Børn har ret til.....

De Institutionspolitiske mål rummer syv værdier

BALLERUP KOMMUNES VÆRDIER FOR DAGTILBUD 0-5 ÅR

Dagtilbuddene er en del af samfundet. Dette faktum indebærer, at arbejdet i dagtilbuddene er forankret i de grundlæggende værdier, vores samfund og kultur er funderet i. Derfor skal de pædagogiske målsætninger referere til og afspejle de værdier, der formuleres i lovgivninger og politikker, som eksempelvis Serviceloven og Ballerup Kommunes børne- og institutionspolitikker.

I denne sammenhæng optræder værdier som respekten for den enkelte og den enkeltes baggrund, demokrati, gensidigt ligeværd, fællesskab og ansvarlighed som grundlæggende værdier.

I Ballerup Kommune udtrykker Børnepolitikken og de Institutionspolitiske mål de værdier, der vægtes ved et godt børneliv her i kommunen. Derfor skal det enkelte dagtilbuds pædagogiske læreplan afspejle de værdier og det barnesyn, de to politikker bygger på.

AF BØRNEPOLITIKKEN FREMGÅR DET:

Børn har ret til:

- Oplevelser og udfordringer i skoler og institutioner, klubber, foreninger, lokalområder, naturen og i familien
- Helhed og sammenhæng i et hverdagsliv, som udvikler selvværd, selvtillid og tillid til egne og fællesskabets muligheder
- Rummelige lege- og læringsmiljøer, der vægter mangfoldighed og forskellighed, og hvor der fokuseres på udvikling af det enkelte barns sociale, fysiske og kulturelle styrkesider
- Inspiration til at udvikle bevidsthed om kroppens funktion og værdien af en aktiv og sund livsstil
- Inspiration til at udvikle og bruge sproget i alle relevante sammenhænge med henblik på en nuanceret kommunikation, brug af forskellige medier m.m.
- Personlige møder med naturens, historiens og kulturens forunderlighed, som skaber nysgerrighed og indsigt i vore historiske og kulturelle rødder og i samspillet mellem natur og samfund
- Inspiration til at udvikle nysgerrighed og kompetencer til at leve i en globaliseret verden
- Tid, plads og rum til leg og til mulighed for fordybelse i egne projekter og aktiviteter

AF DE INSTITUTIONSPOLITISKE MÅL 0-14 ÅR FREMGÅR SYV VÆRDIER

Arbejdet i Ballerup Kommunes dag- og fritidstilbud er baseret på at børn:

- oplever omsorg og tryghed, respekteres og anerkendes som de personer de er
- bliver styrket i deres undren, fantasi, spørgelyst og lyst til at lære
- har medindflydelse, medbestemmelse og medansvar
- deltager i forpligtende fællesskaber
- møder og udvikler kulturel og social forståelse
- har et sundt miljø og udvikler en sund livsstil
- bliver udfordret af engagerede og kompetente voksne

Ved udarbejdelsen af de pædagogiske læreplaner skal dagtilbuddet således beskrive deres grundlæggende pædagogiske værdier samt sikre, at der er harmoni mellem dagtilbuddets værdier og kommunens fælles børnepolitiske værdier.

PÆDAGOGISKE PRINCIPPER

De pædagogiske principper er en beskrivelse af de grundlæggende retningslinier for det enkelte dagtilbuds pædagogiske arbejde.

De pædagogiske principper skal tage udgangspunkt i de grundlæggende værdier og i de mål og det barnesyn, der er beskrevet i Børnepolitikken og i de Institutionspolitiske mål.

De pædagogiske principper udarbejdes sammen med forældrebestyrelsen og er en ramme, der giver mulighed for flere forskellige handlinger i tilrettelæggelsen og udførelsen af arbejdet med de pædagogiske læreplaner.

Et princip

- indeholder værdier og holdninger
- er en ramme, der giver mulighed for forskellige pædagogiske handlinger
- er ikke at fastsætte lærings- eller udviklingsmål
- fortæller ikke konkret, hvordan der skal handles i den pædagogiske praksis

Eksempler på principper kan være:

- at børn får medindflydelse og medbestemmelse
- at børn får viden om sundhed og sund kost
- at børn sikres erfaring og oplevelser med naturen

BARNESYN

I den pædagogiske læreplan er det barneperspektivet, der skal være i fokus.

Barneperspektivet retter opmærksomheden på barnets intention og initiativ.

5.1

Pædagogiske principper skal tage udgangspunkt i de grundlæggende værdier

Barneperspektivet i fokus: Barnets intention og initiativ

Barnet ses som

- **Unikt**
- **Socialt**
- **Nysgerrigt og lærende**

I BALLERUP KOMMUNE SER VI BARNET SOM:

UNIKT

Barnet

- er et selvstændigt individ med kompetencer og udviklingsmuligheder
- har noget særligt at byde på
- er betydningsfuldt
- oplever sine handlinger som meningsfulde

SOCIALT

Barnet

- er socialt og i stand til at indgå i relationer og fællesskaber med andre børn og voksne
- meddeler sig både kropsligt og sprogligt til omverdenen

NYSGERRIGT OG LÆRENDE

Barnet

- vil, tør og kan
- er nysgerrigt, undrende og søger sammenhæng og forståelse
- er aktivt og med til at skabe sin egen læring/udvikling
- har en positiv tilgang til og lyst til at lære verden at kende

Værdierne og de pædagogiske principper samt barnesynet skal være styrende for dagtilbuddets læringsforståelse samt for de læringsmål, man vælger at arbejde med i relation til de seks temaer.

5.2

Den beskrevne læringsforståelse bygger på synet på læring i Institutionspolitiske mål 0-14 år

LÆRING OG LÆRINGSMILJØER

Det følgende skal ses som en inspiration til at arbejde med institutionens læringsforståelse

Læring er en aktiv proces, som foregår inde i barnet – gennem barnets egen aktive virksomhed. Dette indebærer, at barnet er medskabere af sin egen læring, og at barnets motivation er en væsentlig forudsætning for, at barnet lærer. Læring er en proces, hvor personen omformer, udvikler og øger sin viden og sine kompetencer.

Læring skal således forstås meget bredt og som noget der sker på mange varierede måder.

Læring forekommer i alle hverdagens aktiviteter, herunder spontane oplevelser og leg, og i situationer, som den voksne skaber. Situationer, der giver mulighed for fornyelse, fordybelse, forandring og stimulering.

Læring er de erfaringer, barnet gør sig i alle situationer, som barnet gennemlever.

Barnet lærer gennem de sanseindtryk, det får, og gennem egen handling med ting og i omgivelserne. Barnet lærer gennem direkte samspil med samt gennem iagttagelse og efterligning af andre børn og voksne i et praksisfællesskab. Barnet lærer gennem de udfordringer, som de voksne stiller.

Læringsforståelse bygger på både et børne- og et voksen perspektiv. Det pædagogiske personale skal støtte, lede og udfordre børns læring i en proces, som børnene er medskabere af.

Pædagogen skal skabe et sjovt og lærerigt miljø, der er præget af omsorg, trykthed, og nærvær. Børnene skal udfordres tilpas for at være i flow. Udfordringerne og kravene skal være i overensstemmelse med barnets kompetencer og udviklingsniveau. Når barnet er 100 % optaget og koncentreret i sin aktivitet, kan barnet siges at være i flow – dvs. være i en tilstand hvor barnet potentielt lærer mest effektivt. Udfordringer og kompetencer er i overensstemmelse med hinanden samtidig med, at barnet finder det meningsfuldt.

Det enkelte barn har sin egen læringsstil. Det betyder, at barnet har sin helt egen måde at tilegne sig læring på. Man kan sige, at nogle børn profiterer mest af én måde at lære på, mens andre har behov for andre måder at lære på. For eksempel er nogle børn mere auditive – de lærer overvejende ”gennem ørerne” – imens andre er mere visuelle og ”lærer gennem øjnene”. Tilsvarende tilegner nogle børn sig bedst læring ved at være motorisk aktive, mens andre trives ved at være stille. Børn er forskellige og udvikler sig ligeledes i forskelligt tempo inden for de forskellige udviklingsområder.

Udvikling og udviklingsbegrebet er nært forbundet med læring, da læring i sin nye brede forståelse omfatter alle områder og foregår gennem hele livet. Læring kan derfor betragtes som en forudsætning for, at udvikling kan finde sted.

I de senere år er der sket en relancering af dannelsesbegrebet, og begrebet er i flere sammenhænge blevet tillagt andre og bredere forståelser, end den der karakteriserer det hidtidige, traditionelle dannelsesbegreb. Dannelsesdebatten drejer sig derfor i dag især om hvilke mål, der stilles for viden, kompetencer, værdier og normer, som barnet skal tilegne sig. Dannelse kan således forstås som opdragelse og socialisering, hvor dannelsesprocessen bliver en del af barnets personlighed. Dannelse kan siges at være det, der bliver tilbage, når man har glemt alt det, man har lært.

De pædagogiske læreplaner skal ses som en del af barnets dannelsesproces, hvor barnet tilegner sig viden og kompetencer til at leve i en foranderlig, informativ og globaliseret verden. Den pædagogiske opgave bliver at grundlægge og forankre de værdier som vores samfund bygger på, det vil sige individets frihed og selvstændighed under ansvar for andre, ligestilling mellem kønnene, solidaritet med de svageste og udsatte samt etnisk ligestilling. Børnene skal være fortrolige med de demokratiske processer, og de skal kunne handle til fordel for egne og andres trivsel samt livsvilkår og kunne bidrage til samfundets udvikling. En dannelses-

---

Læring er de erfaringer, barnet gør sig

Børnene skal være medskabere af egen læring gennem

- medindflydelse
- medbestemmelse
- medinddragelse

Når barnet er 100% optaget af sin aktivitet, kan det siges at være i flow

---

Det enkelte barn har sin egen læringsstil – auditiv, visuel, kinæstetisk osv.

Udvikling er nært forbundet med læring

Dannelse drejer sig om mål for viden, kompetencer, værdier og normer

Læring foregår i samspil med andre

Legen er barnets foretrukne aktivitet

Det er et mål, at børn udvikler sig alsidigt, nysgerrigt, kreativt og eksperimenterende og med lyst til at udforske verden

proces, der ligeledes kræver, at der udvises ansvarlighed overfor miljøet og en bevidsthed om at skabe et bæredygtigt miljø.

Læring drejer sig ikke kun om, hvad den voksne vil lære barnet i hverdagen og i forskellige former for aktiviteter, men også om, hvordan relationen mellem barnet og den voksne gensidigt påvirker hinanden.

I "Bekendtgørelsen om temaer og mål i de pædagogiske læreplaner" af 26. august 2004 fremgår det, at børns læring bør ses i et dobbelt perspektiv:

"Børns læring i dagtilbud bør ses i et dobbelt perspektiv, på den ene side er der det enkelte barns individuelle forudsætninger, dets interesser, behov og rettigheder. På den anden side er der de forventninger og krav, som barnet møder og vil møde senere i sin opvækst."

Læring foregår således i det daglige samspil med andre mennesker, og kvaliteten af spillet mellem barnet og den voksne og børnene imellem har betydning for, hvad barnet lærer. Derfor er det vigtigt, at den voksne arbejder på at se, hvor barnet er oplevelsesmæssigt og forsøger at forstå meningen med barnets handlinger, før hun/han reagerer herpå. Det drejer sig om at anerkende barnets perspektiv og give plads herfor. Gode læreprocesser foregår, når børn og voksne er optaget af noget. Meningsfulde aktiviteter ser ud til at være de mest lærerige.

Legen er barnets foretrukne aktivitet, og legen tillægges stor betydning for barnets læring. I legen åbner der sig særlige muligheder for, at barnet lærer sig nye kompetencer. Det skyldes, at legen er barnets egen aktivitet, som udspiller sig på grundlag af barnets aktuelle interesser og behov. Dertil kommer, at legen foregår i fantasiens verden, hvor alt, som ikke lader sig gøre i det virkelige liv, er muligt. Endelig bearbejder barnet sine oplevelser og erfaringer i legen, og det tilegner sig ny viden og en bedre forståelse. Derfor er legen vigtig for barnets erkendelsesmæssige udvikling, ligesom barnet gennem legen, tilegner sig de kulturelle regler og lærer de sociale spilleregler at kende. Barnet lærer at løse problemer og at samarbejde. Derudover tilegner barnet sig kompetencer indenfor alle udviklingsområderne.

ET GODT LÆRINGSMILJØ

I et godt læringsmiljø styrkes barnets undren, fantasi, spørgelyst og lyst til at lære. I de Institutionspolitiske mål anføres bl.a. følgende mål:

- at børn udvikler sig alsidigt, nysgerrigt, kreativt og eksperimenterende og med lyst til at udforske verden
- at børn tilegner sig viden, færdigheder og kompetencer samt evnen til at handle aktivt
- at børn tilegner sig sproglige kompetencer, så de er i stand til at udtrykke deres meninger, følelser og tanker
- at børn har adgang til forskellige kommunikationsmidler og lærer at forholde sig kritisk og udvælgende

Det pædagogiske personale har i den forbindelse bl.a. ansvaret for

- at give børn alderssvarende udfordringer, så det bidrager til at udvikle børns dannelse og læring
- at skabe glæden og udfordringen ved at lære på mange forskellige måder
- at understøtte børns egne initiativer og skabe plads til undren, udforskning, eksperimenteren og fordybelse
- at skabe en inkluderende praksis, der giver plads til det enkelte barn i fællesskabet

Se i øvrigt de Institutionspolitiske mål.

DEN FYSISKE INDRETNING

Det pædagogiske personale bør være opmærksomme på at indrette dagtilbuddet, således at der skabes det bedste læringsmiljø for børnene. Dagtilbuddet bør således fysisk og æstetisk understøtte børnenes egen nysgerrighed og læringsvilje samt sikre mulighed for børnenes mange forskellige måder at lære på. Dette kan f.eks. ske gennem etablering af "erfarings-/læringsrum", der sammen med alle øvrige rum danner rammen om den pædagogiske praksis.

Selv om overskriften er "den fysiske indretning", kan "rum" defineres på flere måder som noget fysisk, psykisk og socialt. Et rum er således det sted, hvor den fælles opmærksomhed og fordybelse er til stede, jf. flow-begrebet, beskrevet tidligere i afsnit 5.2.

"ERFARINGS-/LÆRINGSRUM" KAN F.EKS. VÆRE

Et rum, hvor der arbejdes med sprog og sproglige udtryksformer

- Et sted, hvor sproglig opmærksomhed bliver dyrket og udfordret
- Et sted, hvor der kan læses op, udvikles fortællekompetencer, føres samtaler, tegnes, males, skrives og dramatiseres

Et rum, hvor der arbejdes med kulturelle udtryksformer

- Et sted, hvor børn kan eksperimentere med og øve sig i at afprøve sig selv i et bredt spekter af kulturelle udtryksformer
- Et sted, hvor børn har adgang til materialer, musikinstrumenter/udklædnings-tøj m.m.
- Et sted, hvor der er mulighed for at invitere kunstneren indenfor

Sammenfattende kan siges, at læring bl.a. sker

- gennem barnets egne erfaringer og egen aktive virksomhed
- hvor barnet selv har indflydelse, medbestemmelse og medinddragelse
- i direkte samspil mellem børn og voksne
- gennem iagttagelse og efterligning
- i meningsfulde aktiviteter

Dagtilbuddets fysiske indretning understøtter børnenes læring

---

Etabler erfarings-/læringsrum

Læring sker....

5.3

Det enkelte barn har muligheder og styrkesider

Børn med særlige behov er alle de børn, som har behov for en særligt tilrettelagt, pædagogisk indsats

Inklusion, se afsnit 10.13

BØRN MED SÆRLIGE BEHOV

I Ballerup Kommune har vi den holdning, at børn med særlige behov skal have mulighed for at blive længst muligt i eget hjem, eget dagtilbud og på egen skole, således at deres generelle og specifikke behov bliver tilgodeset bedst muligt. Læringsperspektivet er, at der tages udgangspunkt i de muligheder og styrkesider, som det enkelte barn har, og at alle får plads i et forpligtende fællesskab med børn og voksne.

Børn med særlige behov er alle de børn, som har behov for en særligt tilrettelagt, pædagogisk indsats for, at de kan udvikle deres kompetencer.

I Ballerup Kommune har vi generelt fokus på, at dagtilbuddene

- skaber udviklende læringsmiljøer, som også børn med særlige behov kan profitere af
- udvikler konkret viden om, hvilke handlinger/metoder der kan sikre inklusion af børn med særlige behov
- medvirker til at udvikle inkluderende, pædagogiske indsatser i almenmiljøet

Det fremgår af loven, at dagtilbuddet skal beskrive, hvordan man vil styrke den pædagogiske indsats over for børn med særlige behov.

Det skal ligeledes fremgå, hvilke overvejelser om læringsmål, metoder og aktiviteter, der indgår med henblik på børn med særlige behov.

Der skal ikke udarbejdes en specifik læreplan for børn med særlige behov, men det er centralt, at det af dagtilbuddets læreplan tydeligt fremgår, hvordan der skabes en inkluderende praksis i dagtilbuddet.

Arbejdet med børn med særlige behov skal ses i relation til de mål, der er beskrevet for alle børn i dagtilbuddet.

I forhold til det enkelte barn med særlige behov skal dagtilbuddet desuden have opmærksomhed på at anvende Ballerupmodellen.

AFSNIT 6

LÆRINGSMÅL

6.0

**Mål i den pædagogiske læreplan
retter sig imod børns læring**

**Du kan finde eksempler på
læringsmål i afsnit 7.1-7.6**

**SMTTE modellen er et redskab til
planlægning og udvikling.
Find den i afsnit 10.4**

LÆRINGSMÅL

Den pædagogiske læreplan skal beskrive læringsmål for børn i forhold til de seks læreplanstemaer.

Mål er en konkretisering af værdierne. De skal have fokus på den læring og udvikling, man ønsker at sigte imod.

Målene skal være brede og generelle, så der undgås snævre indlæringsmål.

HVAD ER LÆRINGSMÅL?

Med læringsmål menes den viden, de kompetencer og egenskaber, som børnene skal have mulighed for at tilegne sig og mestre.

Det skal fremgå, hvordan læringsmålene er relateret til de seks temaer, og dermed hvordan de seks temaer er integreret i det pædagogiske arbejde.

Målene er med til at skabe forudsætningen for, at dagtilbuddet kan vurdere, om man opnår det, man vil.

Målene skal formuleres på en måde, så de danner et meningsfuldt udviklingsgrundlag for det pædagogiske arbejde og samtidig kan bruges i en evaluerings-sammenhæng.

De mål, der udvælges, skal være

- relevante for børn og pædagogisk personale
- i overensstemmelse med børnegruppens sammensætning, alder, dagtilbuddets værdier, pædagogiske principper, samt læringsforståelse
- brede og generelle
- indenfor rækkevidde og dermed indenfor dagtilbuddets handlemuligheder
- evaluerbare

Til udarbejdelsen af læringsmålene kan SMTTE modellen anvendes

- Sammenhæng
- Mål
- Tiltag
- Tegn
- Evaluering

SMTTE modellen er et redskab til planlægning og udvikling. Den hjælper dagtilbuddet til at konkretisere sine mål og til at fokusere på, hvad man skal registrere på vejen mod målet.

PÆDAGOGISKE METODER OG AKTIVITETER

Den pædagogiske læreplan skal indeholde beskrivelser af, hvilke metoder og aktiviteter der kan anvendes for at opnå læringsmålene.

De pædagogiske metoder og aktiviteter er den fagligt begrundede planlægning og de handlinger, som det pædagogiske personale foretager sig sammen med børnene for at indfri læringsmålene.

I de konkrete aktiviteter bruger det pædagogiske personale pædagogiske metoder, der er baseret på dagtilbuddets værdier, pædagogiske principper og læringsforståelse.

Metoder er de fagligt begrundede fremgangsmåder, som det pædagogiske personale benytter sig af.

Aktiviteter er de fagligt begrundede konkrete handlinger, der sættes i værk sammen med børnene.

At tilrettelægge livet i dagtilbuddet er at planlægge læringsmiljøet. Sagt anderledes betyder det, at dagtilbuddet træffer didaktiske beslutninger.

I afsnit 10.12 vises et eksempel på en didaktisk model. Modellen skal ses som et hjælperedskab for forældrebestyrelsen, ledelsen og det pædagogiske personale i forhold til at kunne tilrettelægge en dynamisk planlægning af det pædagogiske arbejde i dagtilbuddet.

6.1

Metoder er fagligt begrundede fremgangsmåder

Aktiviteter er fagligt begrundede handlinger

AFSNIT 7

TEMAER

7.0

Sæt fokus på barnet som aktiv medspiller i egen læring

TEMAER

I det følgende giver guiden forslag til, hvordan dagtilbuddet kan håndtere behandlingen af de seks temaer, som læreplanen ifølge lovgivningen skal forholde sig til.

Der bør i beskrivelsen af de enkelte temaer gennemgående sættes fokus på, at barnet er en aktiv medspiller i sin egen læring.

Vær opmærksom på, at de opsatte mål skal være læringsmål **for børn**.

Den gennemgående struktur for de enkelte temaer omfatter:

- Indføring i temaet
- Eksempel på opbygning af temaet:
  - Læringsmål for temaet
  - Metoder/aktiviteter for temaet

7.1

BARNETS ALSIDIGE PERSONLIGE UDVIKLING (PERSONLIGE KOMPETENCER)

Barnets alsidige, personlige udvikling handler bl.a. om selvværd, fantasi, kreativitet, motivation og vedholdenhed. Barnets evne til at indgå i nære relationer til andre mennesker har en stor betydning, men også barnets evne til selv at finde på, selv at skabe og være kreativ. Får barnet rummelige læringsmiljøer til at forfølge egne små og store projekter, søge mål og skabe nye mål, lærer det at udvikle sig selv og sine egne personlige kompetencer. Får barnet mange forskellige muligheder i et anerkendende og omsorgsgivende miljø, lærer det at forstå sig selv og sine muligheder.

Bekendtgørelsen til den tidligere lov om pædagogiske læreplaner udtrykte følgende omkring dette tema, idet det dog skal bemærkes, at det nævnte ikke er læringsmål for børn, men overordnede mål, der kan være retningsgivende for de læringsmål, dagtilbuddet selv skal formulere:

- **I dagtilbud skal børn bydes på mange muligheder for at få del i betydningsfulde sociale og kulturelle erfaringer**

- Det sociale liv i dagtilbud skal give plads til, at børn kan udfolde sig som stærke og alsidige personer
- Dagtilbuddets hverdagsliv skal give mulighed for, at børn oplever sig som værdifulde deltagere i et socialt fællesskab

EKSEMPEL PÅ OPBYGNING AF TEMAET:

Læringsmål for temaet:

- At børn udvikler anerkendelse, empati og respekt for andre
- At børn udvikler selvværd og selvtillid
- At børn sætter grænser for sig selv ved at vise andre, hvor langt de kan eller vil gå
- At børn tager initiativ til at deltage i samvær, leg og aktiviteter
- At børn er i stand til at udtrykke meninger, følelser og tanker samt forstå andres følelser og tanker

Metoder for temaet kan være at:

- møde barnet med respekt og anerkendelse med vægt på at alle børn har en positiv kontakt med mindst én voksen, og at de får den omsorg, støtte og opmærksomhed, de har brug for
- tilrettelægge en hverdag præget af anerkendelse, respekt og omsorg i et mobbefrit miljø
- skabe trygge, sammenhængende overgange mellem forældre, dagtilbud og skole, så børnenes udvikling og trivsel bliver bedst mulig
- give børn alderssvarende udfordringer, så det bidrager til at udvikle børns dannelse og læring
- give alle børn mulighed for at være medlem af en gruppe og have mindst én god ven
- give alle børn støtte og vejledning til at løse konflikter
- give børn rum til at forfølge egne små og store projekter, søge mål og skabe nye mål

Herudover skal beskrives konkrete aktiviteter, der uddyber de nævnte metoder.

SOCIALE KOMPETENCER

Sociale kompetencer handler om fællesskaber, relationer og dagligt samspil med andre mennesker. Det handler om, at børn møder demokratiet og lærer dets værdi at kende samt bliver fortrolige med demokratiske processer.

7.2

Barnets evne til at indgå i nære relationer til andre mennesker – at kunne forstå og aflæse andres følelser og selv kunne give udtryk for egne følelser – er en vigtig faktor for barnets læring. Dette læres ved at deltage i det sociale samspil og afhænger af måden, hvorpå samspillet, legen og hverdagslivet i hjemmet og dagtilbuddet foregår.

Børn skal i omsorg og respekt have mulighed for at give udtryk for egne følelser og behov samtidig med, at børnene også skal udvikle evnen til at forstå andre, hjælpe andre, tage hensyn til andre, udsætte egne behov, lade andre komme først. Social kompetence er også evnen til at tage initiativ i forhold til andre, deltage i leg og samtale, glæde sig, være dybt optaget af noget og have det sjovt.

Bekendtgørelsen til den tidligere lov om pædagogiske læreplaner udtrykte følgende omkring dette tema, idet det dog skal bemærkes, at det nævnte ikke er læringsmål for børn, men overordnede mål, der kan være retningsgivende for de læringsmål, dagtilbuddet selv skal formulere:

- **Børnene skal anerkendes og respekteres som de personer, de er, og de skal opleve at høre til**
- **Børn skal opleve tryghed og tillid i deres relationer til både voksne og børn i et dagtilbud, der er kendetegnet ved rummelighed og ve, at tage afstand fra mobning, drilleri samt synlig og usynlig udskilning**
- **Børn skal inddrages og opmuntres til at være aktive deltagere, der samarbejder med andre og er med i demokratiske beslutningsprocesser**

EKSEMPEL PÅ OPBYGNING AF TEMAET:

Læringsmål for temaet:

- At børn oplever sig som betydningsfulde for fællesskabet og kan samarbejde og indgå i gensidige forpligtende fællesskaber
- At børn indgår i mange forskellige relationer med andre børn – med mulighed for at fastholde og videreudvikle de sociale relationer til venskaber
- At børn udvikler social forståelse og tolerance for andre
- At børn deltager aktivt i deres hverdag og bidrager med egne oplevelser, erfaringer og viden

Metoder for temaet kan være at:

- møde alle børn med respekt og hensyntagen uanset køn, kulturarv og opvækstbetingelser
- sikre, at børn oplever, at de bliver passet på, holdt af og værdsat som en del af fællesskabet
- de voksne er gode rollemodeller og viser børn gennem det daglige samvær, hvordan medlemmer af et fællesskab kan udrette noget og gøre en forskel

- sikre, at børn får erfaring med at løse konflikter respektfuldt ved at lytte til og forstå hinandens intentioner
- give børn mulighed for at deltage i sjove lege, hvor der grines, og humoren udvikles
- give børn mulighed for at skabe og iværksætte situationer i hverdagen, hvor børn skal hjælpe hinanden, f.eks. tage ting til hinanden, frugt, legetøj og andet
- skabe et miljø, hvor demokratiske processer iværksættes, så barnet lærer at indgå i dialog, samarbejde og beslutningsprocesser

Herudover skal beskrives konkrete aktiviteter, der uddyber de nævnte metoder.

SPROG

Sprog er afgørende for menneskers sociale samvær, fordi det gør os i stand til at kommunikere med vores omgivelser hver eneste dag. Derfor er det meget afgørende, at barnet har et aldersvarende sprog, der gør det muligt for barnet at deltage i sociale og kulturelle fællesskaber med andre børn og voksne

Sprog er med andre ord forudsætningen for at udtrykke sig og kommunikere med andre. Sprog er imidlertid meget andet end blot det verbale sprog: Det er vigtigt, at barnet også mestrer forståelse af eget og andres kropssprog, mimik osv. Sprog handler om at udtrykke, men også om at kunne lytte og forstå i bred forstand. Børn skal lære at udtrykke oplevelser, følelser og tanker og hjælpes til at knytte ord til oplevelser, begreber og virkelighed. Sproglige færdigheder giver børn mulighed for at tale, lytte, få viden og erfaringer.

Bekendtgørelsen til den tidligere lov om pædagogiske læreplaner udtrykte følgende omkring dette tema, idet det dog skal bemærkes, at det nævnte ikke er læringsmål for børn, men overordnede mål, der kan være retningsgivende for de læringsmål, dagtilbuddet selv skal formulere:

- **Børn skal have mulighed for at udvikle deres sprog gennem alle hverdagens aktiviteter**
- **Børn skal udfordres til sproglig kreativitet samt til at udtrykke sig gennem forskellige genrer**
- **Børn skal støttes i at udvikle deres nysgerrighed og interesse for tegn, symboler og den skriftlige verden, herunder bogstaver og tal**
- **Børn skal have adgang til at bruge forskellige kommunikationsmidler, herunder have mulighed for at arbejde med computere**

7.3

EKSEMPEL PÅ OPBYGNING AF TEMAET:

Læringsmål for temaet:

- At børn tilegner sig alderssvarende, sproglige kompetencer, så de er i stand til at udtrykke deres meninger, følelser og tanker – og forstå andres
- At børn har adgang til forskellige kommunikationsmidler og lærer at forholde sig kritisk og udvælgende
- At børn udvikler evne til gennem dialog at løse konflikter

Metoder for temaet kan være at:

- sikre, at børn får erfaring med at løse konflikter respektfuldt ved at lytte til og forstå hinandens intentioner
- etablere aktiviteter og samværsformer, hvor børn tilegner sig og udvikler sprog og kommunikation
- give børn mulighed for at opleve og deltage i mange former for samtaler, lege og aktiviteter
- give børn mulighed for at stille spørgsmål og undre sig sammen med andre.
- give børn mulighed for at fortælle om deres oplevelser
- give børn mulighed for at udtrykke sig gennem kropssproget
- tilrettelægge det pædagogiske arbejde under hensyntagen til de enkelte børns sprogprofiler

Herudover skal beskrives konkrete aktiviteter, der uddyber de nævnte metoder.

7.4

KROP OG BEVÆGELSE

Gennem krop og bevægelse indgår børn i en aktiv og dynamisk proces med omverdenen. Via samspillet udvikler og lærer børn, at miljøer kan erobres og udfordres i takt med kroppens motoriske og bevægelsesmæssige udvikling. Endvidere er kroppen et stort og sammensat sansesystem, der udgør grundlaget for erfaring, viden, følelsesmæssige og sociale processer samt kommunikation. Ved at sætte fokus på kroppen og sikre dens udfoldelsesmuligheder lægges grundlaget for fysisk og psykisk sundhed.

Bekendtgørelsen til den tidligere lov om pædagogiske læreplaner udtrykte følgende omkring dette tema, idet det dog skal bemærkes, at det nævnte ikke er læringsmål for børn, men overordnede mål, der kan være retningsgivende for de læringsmål, dagtilbuddet selv skal formulere:

- **Børn skal have mulighed for at opleve glæde ved deres krop og ved at være i bevægelse samt støttes i at videreudvikle kroppens funktioner og bevægelser både i fri leg og tilrettelagte fysiske aktiviteter**

- **Børn skal leve under betingelser, der styrker deres fysiske sundhed, herunder forhold som ernæring, hygiejne og aktiv livsstil**
- **Børn skal have mulighed for aktivt at udforske og tilegne sig den fysiske, sociale og kulturelle verden gennem alle sanser**
- **Børn skal have kendskab til kroppens grundlæggende funktioner og støttes i at udvikle forståelse og respekt for egen og andres kropslighed**

EKSEMPEL PÅ OPBYGNING AF TEMAET:

Læringsmål for temaet:

- At børn oplever sammenhæng mellem krop, motion, kost og livskvalitet
- At børn tilegner sig viden om sundhed, herunder ernæring, og udvikler gode sundhedsvaner
- At børn spiser sund kost og bliver glade for fysisk aktivitet
- At børn udvikler deres sanser og kendskabet til kroppens signaler
- At børn har kendskab til hygiejne

Metoder for temaet kan være at:

- iværksætte forskellige aktiviteter, hvor børn får mulighed for at udvikle motoriske kompetencer, styrke, udholdenhed og bevægelighed
- medvirke til, at børn bliver bevidste om sammenhængen mellem krop, motion, kost og livskvalitet og bliver i stand til at handle derefter
- give børn mulighed for at få kendskab til kroppens grundlæggende funktioner.
- give børn mulighed for at blive udfordret motorisk og sansemæssigt i varierende miljøer, f.eks. inde og ude i dagtilbuddet, i skoven osv.
- give børn mulighed for at opleve kropslig nærhed, f.eks. sidde på skødet ved historielæsning, få trøst osv.
- anvende institutionens børnemiljøvurdering som udgangspunkt for handlinger omkring krop og bevægelse

Herudover skal beskrives konkrete aktiviteter, der uddyber de nævnte metoder.

NATUR OG NATURFÆNOMENER

Natur og naturfænomener handler om naturens mangfoldighed i bred forstand. En jævnlig og tæt kontakt med naturen og dens mange elementer – også den del af naturen, der kan tages med inden for – pirrer børns nysgerrighed og skærper deres sanser. Igennem oplevelser og eksperimenter kan børn opbygge en forståelse og respekt for naturen og miljøet, som følger dem gennem livet. Desuden er naturen en skøn legeplads, som giver kun ganske få begrænsninger og rige udfoldelsesmuligheder:

7.5

Kropsligt/motorisk, socialt, sprogligt, intellektuelt, øvelse i fordybelse osv. Bekendtgørelsen til den tidligere lov om pædagogiske læreplaner udtrykte følgende omkring dette tema, idet det dog skal bemærkes, at det nævnte ikke er læringsmål for børn, men overordnede mål, der kan være retningsgivende for de læringsmål, dagtilbuddet selv skal formulere:

- **Børn skal have mulighed for at opleve glæde ved at være i naturen og udvikle respekt for natur og miljø**
- **Børn skal kunne erfare naturen med alle sanser og opleve den som et rum for leg og fantasi og som rum for stille og vilde aktiviteter**
- **Børn skal have mulighed for at få mange og forskelligartede erfaringer med naturen og naturfænomener samt for at opleve naturen som et rum for at udforske verden**

EKSEMPEL PÅ OPBYGNING AF TEMAET:

Læringsmål for temaet:

- At børn ved at være i naturen oplever glæden, nysgerrigheden og lysten til at eksperimentere
- At børn tilegner sig viden om miljø, således at de udviser ansvarlighed for og bliver bevidste om at skabe et bæredygtigt miljø
- At børn tilegner sig viden om årstidernes skiften samt vind, vejr og temperatur

Metoder for temaet kan være at:

- være miljøbevidst og give børn mulighed for at opleve glæden ved at være i naturen og vise børnene, hvordan man passer på miljøet og naturen
- sikre, at børn får erfaring med natur og naturfænomener og får mulighed for at være nysgerrige, undersøgende og eksperimenterende på dette felt
- give børn mulighed for at undersøge og søge viden om dyr, planter og naturfænomener
- give børn mulighed for at så, plante og høste forskellige afgrøder direkte i jorden
- give børn mulighed for at erfare vejr, vind og temperatur

Herudover skal beskrives konkrete aktiviteter, der uddyber de nævnte metoder.

7.6

KULTURELLE UDTRYKSFORMER OG VÆRDIER

Kulturelle udtryksformer og værdier handler om kunst og kultur, men også om mangfoldighed og forskellighed.

Børn er nysgerrige og åbne over for nye indtryk. De er derfor meget modtagelige for at lære og opleve. I det nære miljø og gennem varierede og kreative udtryksformer og tanker opnår børnene indsigt i og forståelse for sig selv og andre og kan derfor møde verden mere nuanceret.

I forhold til kultur er det vigtigt, at børnene er aktive, deltagende og skabende. I mødet med andre kulturer og andre menneskers udtryk, og i mødet med voksne, der kan formidle kunst og kultur samt støtte børnene i at eksperimentere, sættes der gang i børns forståelse af og udvikling af kulturelle udtryksformer.

Bekendtgørelsen til den tidligere lov om pædagogiske læreplaner udtrykte følgende omkring dette tema, idet det dog skal bemærkes, at det nævnte ikke er læringsmål for børn, men overordnede mål, der kan være retningsgivende for de læringsmål, dagtilbuddet selv skal formulere:

- **Børn skal møde voksne, der selv er aktive kulturbrugere og støtter og eksperimenterer med, at øve sig i at afprøve sig selv i forhold til et bredt spekter af kulturelle udtryksformer**
- **Børn skal have adgang til materialer, redskaber og moderne medier, herunder It, som kan bruges både i forbindelse med oplevelser og med skabende kulturel aktivitet**
- **Børn skal have lejlighed til at deltage i kulturelle traditioner og lokale kunstneriske tilbud, herunder teater, musik, dans, arkitektur og udstillinger**

EKSEMPEL PÅ OPBYGNING AF TEMAET:

Læringsmål for temaet:

- At børn tilegner sig viden om, social forståelse og respekt for forskellige kulturer og livsvilkår og oplever mangfoldighed som en ressource
- At børn udvikler sig alsidigt, nysgerrigt, kreativt og eksperimenterende og med lyst til at udforske verden
- At børn tilegner sig viden om de bærende kulturelle værdier og traditioner i samfundet og oplever at være aktive medskabere af disse

Metoder for temaet kan være at:

- møde alle børn med respekt uanset køn, kulturarv og opvækstbetingelser.
- udvikle fællesskaber med tydelige normer, der giver plads til mangfoldigheden og værner om fællesskabet
- formidle dansk kultur, værdier og normer samt skabe indsigt i, respekt og tolerance for andres kultur, historie og livsholdninger
- give børn mulighed for at møde, afprøve og udvikle mange forskellige udtryksformer, herunder sang, musik, teater, fortælling, billedkunst osv.
- give børn mulighed for at opleve glæden ved selv at fremstille billeder eller andre kunstværker – selv eller i samarbejde med andre

- benytte samfundets kulturinstitutioner, såsom biblioteker, teater, musikskoler og –scener, Hestestalden osv.
- at delagtiggøre børnene i de aktiviteter, som Kulturnetværket lokalt arrangerer

Herudover skal beskrives konkrete aktiviteter, der uddyber de nævnte metoder.

AFSNIT 8

DOKUMENTATION OG EVALUERING

8.0

DOKUMENTATION OG EVALUERING

Dagtilbudsloven siger, at den pædagogiske læreplan skal beskrive, hvordan læreplanen evalueres.

Det skal fremgå af læreplanen, hvilke metoder der anvendes til dokumentation og evaluering, ligesom det skal fremgå, hvordan evalueringen rent praktisk planlægges og gennemføres, samt hvordan dagtilbuddet vil følge op på resultaterne af evalueringen.

Loven siger, at der i evalueringen skal tages stilling til, om den pædagogiske læreplans angivne metoder og læringsaktiviteter leder frem mod de læringsmål, der er opstillet.

Dokumentation og evaluering opfattes i Ballerup som redskaber, der er med til at skabe læring, faglig udvikling samt udvikle dagtilbuddets pædagogiske kvalitet. Dokumentation og evaluering opfattes ligeledes som et middel til, at erfaringer opsamles og bearbejdes i en form, som understøtter dialog, videndeling, formidling og åbenhed. Dette kan ske via netværksdannelse mellem dagtilbuddene, formidling af resultater på Giraffen, konferencer, ledermøder mm.

Socialudvalget udpeger hvert år i marts måned ét eller maksimalt to fokusområder i den pædagogiske læreplan, der skal evalueres i det følgende år. Formålet er at give de politiske og administrative niveauer samt dagtilbuddene indblik i, hvordan der generelt arbejdes med fokusområdet. Herudover er formålet at sikre opfølgning på udviklingen af dagtilbuddenes pædagogik.

Dagtilbuddet udpeger hvert år egne temaer/ læringsmål og de metoder, der skal dokumenteres og evalueres i det følgende år.

Ballerup Kommunes Evaluerings- og dokumentationsstrategi 2007, se Links og henvisninger i afsnit 11

Fælles evalueringsfokus

Eget evalueringsfokus

8.1

DOKUMENTATION

Dokumentation handler i pædagogisk sammenhæng om at indsamle materiale, der kan belyse og synliggøre et udsnit af det pædagogiske arbejde.

Dokumentation i forbindelse med pædagogiske læreplaner skal danne grundlag for den efterfølgende evaluering.

Når dokumentation skal bruges i evalueringssammenhæng indsamles det ud fra en bestemt systematik med henblik på at kunne

- reflektere
- analysere
- vurdere en nærmere bestemt del af det pædagogiske arbejde

Dokumentation, der bruges i en evalueringssammenhæng, har fokus på udvalgte metoder, udvalgte aktiviteter med fokus på børnenes trivsel, læring og udvikling.

Det betyder, at dokumentationen skal indfange noget, der er nuanceret og mangfoldigt samt vigtigt og betydningsfuldt for de involverede børn (og voksne) i en given pædagogisk kontekst.

Dokumentationen skal planlægges godt, for at der ikke går for meget tid med det.

Dokumentationen kan indsamles gennem

- lærings og praksisfortællinger
- logbøger
- observationer
- børneinterview
- billede- og /eller videodokumentation
- spørgeskemaer til forældre
- interview af kollegaer

Indsamling af dokumentation udgør ikke i sig selv en evaluering. Dokumentation bliver først til evaluering når den

- indsamles systematisk med udgangspunkt i det, man gerne vil blive klogere på inden for et bestemt område
- analyseres og vurderes i forhold til værdigrundlag og opstillede læringsmål
- danner grundlag for at kunne træffe valg i forhold til den fremtidige pædagogiske praksis

Dokumentation, der skal anvendes i forbindelse med evaluering, bør indgå som en integreret del af det daglige arbejde. Vær opmærksom på at begrænse, så dokumentationsarbejdet ikke bliver for omfattende.

Måden, dokumentationsindsamlingen foregår på, er afgørende for den dokumentation, der produceres. Følgende punkter er forslag til, hvordan man kan tilrettelægge dokumentationsarbejdet.

- Præciser, hvad formålet med dokumentationsindsamlingen er
- Præciser, hvordan dokumentationen er relateret til værdier, mål og indsatsområder
- Udvalg dokumentationsmetode/metoder
- Beslut, hvem der er ansvarlig for dokumentationsindsamlingen, og fordel roller

---

Det, der skal vurderes, er effekten af metoder og aktiviteter og deres betydning for børnene

---

Spar tid – planlæg dokumentationen

Eksempler på dokumentationsmetoder, se afsnit 10

Dokumentation er ikke i sig selv en evaluering

Begræns dokumentationen

Dokumentér sammen med børnene

- og ansvar i forbindelse med den konkrete dokumentationsindsamling
- Udarbejd en tids- og handleplan for dokumentationsindsamlingen
- Indkreds den aktuelle børnegruppe, der skal indgå
- Definer målgruppen for dokumentationen: Børn/forældre/personalegruppe/andre
- Aftal på forhånd, hvilken del af dokumentationen der egner sig til at blive videreformidlet, som den er, og hvilken der ikke gør. Lav klare retningslinier for det, der ikke skal videre-formidles til udenforstående

Det er vigtigt at tage ansvaret for den etiske dimension i arbejdet med dokumentation og evaluering. At udvikle retningslinier og en fælles enighed omkring etik og grænser i dokumentationsarbejdet.

Alle forældre skal give en generel tilladelse til, at dagtilbuddet tilvejebringer dokumentation ved foto- eller videooptagelser, der skal anvendes til f.eks. formidling til den øvrige forældregruppe eller eksternt mellem dagtilbuddene.

Diskuter dokumentationens etiske dimensioner

Dokumentationsindsamlingen skal foregå med respekt for børnenes ret til at være private og for personalets integritet. Diskuter de etiske faldgruber og beslut, hvor grænserne går.

En del dokumentation er ikke tilgængelig for børn og forældre

En del af den skriftlige dokumentation er intern, dvs. ikke tilgængelig for forældre og børn. Den skriftlige dokumentation skal være underlagt Forvaltningslovens regler om tavshedspligt og bruges således kun i personalegruppen og ledelsesteamet.

Den indsamlede dokumentation bearbejdes ved hjælp af analyse og tolkning. I bearbejdningen skelnes væsentligt fra uvæsentligt og der ses på eventuelle mønstre og sammenhænge.

8.2

EVALUERING

Det pædagogiske arbejde består primært i at skabe de bedst mulige betingelser for børnenes udvikling, læring og dannelse. Målet med at evaluere det pædagogiske arbejde er at få større viden om den pædagogiske praksis med henblik på at kvalificere denne.

Det er væsentligt, at dagtilbuddet udvikler en evalueringskultur, som tager udgangspunkt i barnets behov, og sætter sig ind i, hvordan livet i dagtilbuddet opleves af barnet.

Evalueringskultur er fælles værdier, holdninger, viden og handlinger, der omhandler det pædagogiske personales arbejde med evalueringsprocessen, herunder dokumentation, refleksion og analyse.

Evaluering skal være en systematisk, dialogbaseret refleksiv, og læringsrettet proces, hvor det pædagogiske arbejde undersøges og analyseres i forhold til de fastsatte mål, metoder og handlinger.

Den evalueringsform, der anvendes, er selvevaluering. Selvevaluering kan defineres som "at hvert enkelt dagtilbud har et betydeligt ansvar for at sikre dokumentation, vurdering og opfølgning i forhold til egne aktiviteter" (Dahler-Larsen, 2003).

Man kan ikke evaluere alt systematisk. Derfor er det vigtigt at udvælge de temaer/mål, dagtilbuddet finder vigtige at udvikle sig på, som fokus for evalueringen. I forbindelse med evaluering er det således væsentligt at begrænse sig til et begrænset og overskueligt antal opmærksomhedsfelter.

"Hvis man skal holde øje med alt hele tiden, ser man ingenting"

Evalueringen skal bruges internt i dagtilbuddet til at udvikle den pædagogiske praksis og eksternt til at dokumentere over for forældre, politikere og forvaltning, hvordan dagtilbuddet følger op på, om den pædagogiske læringsproces leder frem imod de opstillede mål.

Evaluering er således et redskab, der kan bruges til at skabe indsigt og bevidsthed om egen praksis – til at skabe klarhed over, i hvilket omfang mål og planer bliver opfyldt samt til at klarlægge, hvad der er vigtigt at lægge vægt på i fremtiden. I den pædagogiske læreplan indgår evaluering således som en naturlig og integreret del af dagtilbuddets aktiviteter, og det er især personalets læring i denne proces, der er i fokus.

I en systematisk evalueringsproces er det vigtigt at få afklaret:

- Valg af fokusområder – skab et fælles billede af, hvad skal evalueres, af læringsmål, metoder og indsatser
- Hvilke spørgsmål, evalueringen skal give svar på
- Hvilke evalueringsmetoder, der skal anvendes
- Hvilken dokumentationsindsamling, der skal ligge til grund for evalueringen.
- Hvornår, der evalueres
- Hvem, der er ansvarlig for evalueringen
- Indsamling af dokumentationen
- Hvordan, der skal reflekteres, analyseres og vurderes
- Hvordan evalueringen skal føre til ny praksis og udvikling af læringsmålene
- Hvordan evalueringen skal formidles

Evalueringskultur er fælles værdier, holdninger, viden og handlinger

Opmærksomhedsfelter

Evalueringsmetoder og evaluerings-spørgsmål, se afsnit 10.10-11

Evaluerings perspektiver:

- Er det, vi vil, fornuftigt?
- Gør vi det, vi siger?
- Virker det, vi gør?
- Hvad gør vi fremover?

Den løbende evaluering kaldes også den formative eller procesrettede evaluering

---

SMTTE-modellen, se afsnit 10.4

Evalueringen kan foregå på to niveauer:

- Den løbende evaluering
- Den årlige evaluering

Begge evalueringstyper gennemgås i det følgende.

1.

Den løbende evaluering af konkrete mål og indsatser. Denne foretages af ledelse og personale i dagtilbuddet

Den løbende evaluering skal gennemføres ved hjælp af den indsamlede dokumentation, som indhentes undervejs med henblik på at justere og forbedre igangværende aktiviteter. Der reflekteres og analyseres med udgangspunkt i både et dagtilbudsperspektiv, et voksenperspektiv og et barneperspektiv.

Alle perspektiver kan med fordel inddrages ved at stille følgende spørgsmål:

- Hvad ville vi?
- Hvordan oplevede børnene det?
- Hvad gjorde vi?
- Hvad gjorde børnene?
- Hvad lærte vi af børnene?
- Hvilke tegn hos børnene har vi set undervejs, der viser at vi er på rette spor?
- Hvor er vi lige nu? Hvad kan vi? Hvad kan børnene? Hvad er vi gode til? Osv.

Der foretages en analyse og kritisk refleksion over det pædagogiske miljø.

Til denne proces kan der med fordel anvendes modeller til dynamisk målstyring. Der findes flere modeller, der kan bruges til at skabe sammenhæng mellem målformulering, målefterlevelse og evaluering.

SMTTE-modellen er en dynamisk, planlægningsmodel der kan bidrage til ovennævnte sammenhæng.

I det løbende evalueringsarbejde er børnene vigtige medspillere, der kan bidrage med erfaringer og oplevelser til evalueringsarbejdet. Til denne proces kan der foretages iagttagelser af børnene samt spontane samtaler eller arrangerede interviews med børnene.

2.

Den årlige evaluering, som er en samlet refleksion, analyse og vurdering af årets arbejde med den pædagogiske læreplan.

Den årlige evaluering foretages i samarbejde med forældrebestyrelsen.

Den årlige evaluering har fokus på det eller de fokusområder, som såvel Socialudvalget og dagtilbuddet har udpeget. Herudover evalueres i mindre omfang de øvrige temaer i den pædagogiske læreplan.

Evaluering af fælles, obligatorisk fokusområde(r) samt eget/egne fokusområde(r) foretages systematisk som beskrevet i afsnit 8 om dokumentation og evaluering.

De øvrige temaer kan bestå i en mere generel beskrivelse af, hvordan dagtilbuddet har udviklet læringsmiljøet, således at det har skabt grundlag for børns læring indenfor temaerne, samt hvilke metoder og aktiviteter der har været særligt egnede hertil.

Den årlige evaluering tager afsæt i den refleksion, analyse og tolkning der er resultatet af den løbende evaluering.

- Analyse: Ordne indsamlede data
- Tolkning: Forstå de indsamlede data
- Anvendelse: Tage konsekvenser af konklusioner

Lederen er ansvarlig for, at udarbejde et skriftligt oplæg til den årlige evaluering på baggrund af personalets løbende evalueringer.

Forældrebestyrelsen skal inddrages i de overvejelser, som evalueringen har skabt hos leder og personale og have mulighed for at drøfte personalets oplæg til nye udviklingsmål for dagtilbuddet.

Med Dagtilbudsloven er det et krav, at Kommunalbestyrelsen (i praksis Socialudvalget) drøfter evalueringerne af de pædagogiske læreplaner.

Analyse, tolkning og anvendelse

DEL 2

– INSPIRATIONSMATERIALE

AFSNIT 9-11

AFSNIT 9

DIDAKTIK

9.0

DIDAKTIK

Didaktik stammer fra det græske **didaskein**, der betyder læren, undervisning og skole. Det har igennem historien haft forskellig betydning, og i dag findes der forskellige variationer i opfattelsen. En relativ snæver betydning af didaktik omhandler pædagogikkens mål (hvorhen), indhold (hvad) samt begrundelse og formål (hvorfor). Didaktik forstået i et bredere perspektiv omfatter yderligere spørgsmål vedrørende metode og tilrettelæggelse (hvordan) samt med hvilke midler (hvormed) og hvor henne (i hvilke lokaler og med hvilken indretning).

Det er den bredere forståelse af didaktik, som gør didaktikbegrebet relevant for dagtilbuddene, hvor planlægningen indgår som en del af didaktikken. Planlægning i dagtilbuddene er ofte forstået og praktiseret som et spørgsmål om at udarbejde et skema over indhold. Forstået som en fastlåst ydre ramme, hvilket er en misforståelse. Planlægning af det pædagogiske indhold skal ses i en sammenhæng med de mål, der formuleres, da det pædagogiske arbejde ellers risikerer at blive uvæsentligt og tilfældig.

Det kan skitseres med dette citat fra "Alice i Eventyrland", hvor katten et sted i bogen spørger:

"Vil du godt fortælle mig, hvilken vej jeg skal vælge?"

Alice svarer:

"Det afhænger af, hvor du vil hen?"

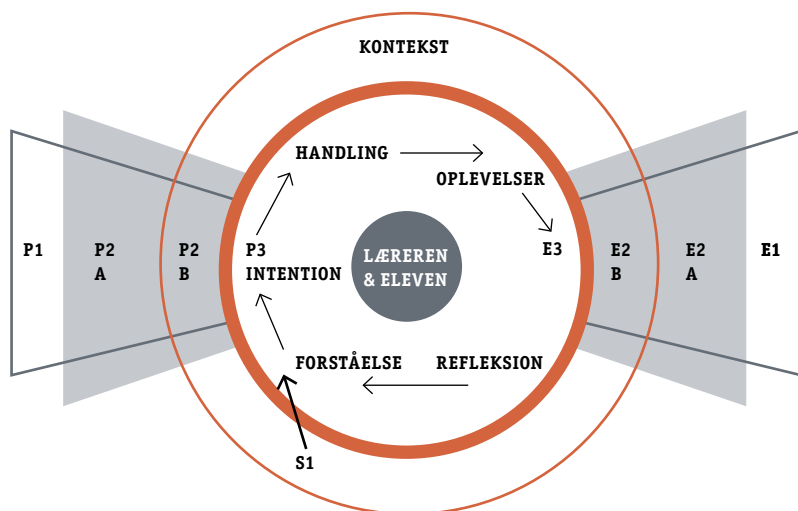
Og får svar:

" Det bekymrer jeg mig ikke specielt meget om."

Alice svarer så:

"Så spiller det heller ikke nogen rolle, hvilken vej du vælger."

Planlægningen kan ses som den vej, pædagogerne skal gå i det pædagogiske arbejde. Den skal bidrage til refleksion over pædagogiske idealer, værdier, mål og indhold, som ligger til grund for den pædagogiske praksis. For at opnå denne refleksion og handlen kan en didaktisk model anvendes med de elementer, der er væsentlige indenfor dagtilbudsområdet.

De forskellige niveauer har Uljens skitseret på en konstruktiv måde i den pædagogiske flugan (Uljens; 1997; p.176).

Flugan beskriver 3 hovedkomponenter: Planlægning, det umiddelbart handlende og evaluering.

DEN VENSTRE VINGE HANDLER OM PLANLÆGNING

Planlægningen af det pædagogiske arbejde foregår på flere niveauer. Et overordnet niveau, hvor stat og kommune inddrages. Her planlægges med udgangspunkt i Lov om social service og ud fra Bekendtgørelsen om temaer og mål i pædagogiske læreplaner.

Det næste niveau er pædagogens planlægning ud fra målene i de overordnede niveau men med hensyn til den lokale kultur i dagtilbuddet, børnegruppen og det enkelte barn. Her overvejes valg af indhold og metode. Planlægninger kan rette sig mod en tidsbegrænset periode eller et enkelt forløb. Planlægningen kan således variere i forhold til år, måneder, uge og dage. Det tredje niveau er pædagogens kontinuerlige situationsbestemte planlægning, da den endelig planlægning foregår i mødet med børnene i den konkrete praksis.

CIRKLEN I MIDTEN ER DET UMIDDELBART HANDLENDE

Den indre cirkel – sommerfuglens krop udgør mødet mellem pædagogen og barnet. Her mødes pædagogernes for forståelse med intentioner, handlinger, oplevelser, refleksioner og evalueringer med børnenes interesser, intentioner og aktiviteter. Det er pædagogens ansvar, at dette møde skaber de bedste lærings- og udviklingsmuligheder/betingelser for barnet. Pædagogernes møde med børnene har en væsentlig betydning. En empatisk og anerkendende pædagog skaber de bedste lærings- og udviklingsmuligheder for barnet.

DEN HØJRE VINGE HANDLER OM EVALUERING

Parallelt til planlægningsvingen hører evalueringsvingen. Evalueringerne vil have forskellige udtryk i forhold til de forskellige niveauer, der skal evalueres.

Sommerfuglemodellen påpeger en væsentlig faktor, som er en skelnen mellem planlægning, der foregår før den pædagogiske proces og den planlægning, som pædagogen iværksætter i selve den pædagogiske proces, hvor blandt andet det umiddelbare/spontane som børnenes intentioner inddrages.

Plads til spontanitet er et synspunkt, der er fremtrædende indenfor dagtilbudsverdenen, og har været et argument mod planlægning. En betydningsfuld planlægning betyder, at pædagogerne er bevidst om intentionerne – de pædagogiske mål og principper, samt gør det muligt at skifte en planlagt aktivitet ud med en spontan mulighed.

Den spontane virksomhed kan også rette sig mod en indfrielse af målet, hvilket er vurderinger pædagogerne må lave i processen. En inddragelse af de spontane emner, problemer og aktiviteter har den fordel, at de ofte af børnene opleves som betydningsfulde.

Barnet skal have indflydelse og inddrages i planlægningen. Der må udvikles demokratiske fora, hvor børnene har reel indflydelse. Det forudsætter at pædagogerne overvejer, hvilke områder barnet er i stand til at træffe beslutninger omkring. Mindre børn har svært ved sætte ord på deres interesser og intentioner. Det betyder, at pædagogerne må lave nogle iagttagelser for at se og tolke børnenes intentioner, så det kan inddrages i planlægningen. Det pædagogiske arbejde med indsamling af barnets spor er en metode, der kan anvendes til at inddrage barneperspektivet.

AFSNIT 10

INSPIRATIONSMATERIALE

10.0

Du kan hente yderligere inspiration via henvisningerne i afsnit 11

10.1

INSPIRATIONSMATERIALE

I dette afsnit gives en bred inspiration til teori og metoder, som kan være relevante og inspirerende at stifte bekendtskab med før eller under udarbejdelse af dagtilbuddets pædagogiske læreplan.

Inspirationsdelen rummer udpluk af relevant teori og metoder, men giver sig ikke ud for at være fuldstændig. Yderligere inspiration kan hentes i litteratur eller på Internettet, som f.eks. det der nævnes i det følgende afsnit.

Endelig kan inspiration og bistand til de pædagogiske læreplaner hentes hos de pædagogiske konsulenter.

MATRIX-ANALYSE – VOKSEN/BARN

En forudsætning for, at alle børn føler sig holdt af og værdsat som en del af en gruppe, er, at personalet bliver bevidst om sine kompetencer i forhold til det enkelte barn. En metode til at klarlægge dette kan være at lave en undersøgelse af kontakten mellem børn og voksne. Matrixanalysen er et redskab hertil.

METODEN KAN I KORTE TRÆK BESKRIVES SÅLEDES:

Hver ansat gennemgår sin relation til alle børnene, og for hvert barn påføres den farve, som kendetegner den relation vedkomne har til barnet. Der vælges mellem fire farvekategorier:

DEN RØDE FARVE

Kendetegner den relation, du har til et barn, du umiddelbart kan tage til dig, som "går ind i dig med træsko på". Du stopper automatisk op og giver dig tid til at lytte til og se barnet. Du har en god føling med barnet. Du bliver ikke irriteret eller føler dine grænser overtrådt, du har vide grænser. Du er i stand til at give barnet privilegier, så det føler sig som noget særligt.

DEN GRØNNE FARVE

Kendetegner den relation, du har til det barn, du har meget samvær med i løbet af dagen. Du har mange daglige situationer med barnet. Du har et stort kendskab til barnet, men det er ikke rødt.

DEN BLÅ FARVE

Kendetegner den relation, hvor du kun har en perifer relation. Barnet søger ikke dig, og du søger ikke barnet. Barnet er fjernt for dig.

DEN SORTE FARVE

Kendetegner den relation, hvor du hurtigt bliver irriteret. Du kommer til at skælde mere ud, end situationen lægger op til. Du føler, at barnet hurtigt træder over dine grænser.

Dette føres ind i et skema over alle børn og voksne. Herved kan man hurtigt få et overblik over, om der er nogle børn, som slet ikke har nogen rød kontakt til en voksen, og om et barn har mange sorte kontakter.

Skemaet danner grundlag for, at personalet kan reflektere over de relationer, hvor de har svært ved at være anerkendende. Dette sker med henblik på at forandre dette mønster. Der laves en handleplan, og der udpeges nogle personer, som er ansvarlige herfor.

Skemaet tages op efter et tidsrum, hvor samme procedure gennemgås, og det undersøges, hvilken effekt arbejdet har haft på personalets relationer til de enkelte børn, og børnenes reaktion herpå, og arbejdet fortsættes ud fra den nye viden.

Matrixanalysen kan også bruges til at klarlægge andre dele af den pædagogiske praksis.

MATRIX-ANALYSE

Den pædagogiske matrix-analyse er

- En analyse af relationen mellem praksis (aktiviteten) og de pædagogiske mål
- En metode til at føre "pædagogiske samtaler" (en metode til kvalificeret undren)
- En metode til at begrunde en pædagogisk prioritering – af noget, som ser ud til at være vigtigere end noget andet lige nu
- En metode, der skaber overgang mellem en pædagogisk prioritering – og en model for tolkning af praksisresultater, opnået gennem systematisk evaluering

Analysen udføres i nedenstående skema, hvor indsatsen eller aktiviteten indføres i felterne fra venstre mod højre og de pædagogiske mål i felterne oppe fra og ned.

Analysen/den pædagogiske samtale styres nu af hver firkant i skemaet, hvor hver firkant afgrænser en del af praksis, som forholdes til det konkrete, pædagogiske mål:

10.2

Jeg har set...
Jeg har hørt...
Jeg har observeret...

Jeg synes ikke noget...

Hvor stor betydning har den konkrete, pædagogiske aktivitet for at børnene når det konkrete pædagogiske mål?

I denne samtale gælder en gylden regel:

Brug formuleringer som

- Jeg har set, at...
- Jeg har hørt, at...
- Jeg har observeret, at...

Jeg **synes** ikke noget, og jeg **mener** ikke noget (for i samme øjeblik "jeg synes noget", forsvinder fagligheden og bliver afløst af "egne kæpheste" eller egne værdier for, hvad der er væsentligt eller uvæsentligt).

Alt efter omfanget af eksempler på noget, "jeg har set, hørt eller observeret...", scores hver firkant ud fra følgende skala:

- 3 – stor betydning
- 2 – betydning
- 1 – lidt betydning
- 0 – ingen betydning

Nu tælles aktiviteternes score op lodret, og de pædagogiske måls score tælles op vandret.

Læst lodret får man et udtryk for, hvor stor betydning den enkelte aktivitet ser ud til at have for de opstillede pædagogiske mål.

Læst vandret får man et udtryk for, i hvor høj grad man tilgodeser de enkelte, pædagogiske mål gennem de aktiviteter, der er oplyst i skemaet.

Erfaringsmæssigt er det en god ide at kikke de højest og de lavest scorende aktiviteter og pædagogiske mål efter i sømmene:

- Er vi kommet til at skabe et glansbillede af os selv og vores praksis?
- Hvordan kan vi forstå, at aktiviteten har så stor eller så lille betydning?
- Hvordan kan vi forstå, at det pædagogiske mål tilgodeses så godt eller så lidt?

Bearbejdningen af skemaet bør føre til følgende overvejelser:

- Hvilke aktiviteter skal nu prioriteres/fastholdes – hvilke skal ændres eller helt udgå?
- Hvilke mål skal ændres/revideres – eller gøres mere praksisnære og konkrete?
- Har vi fået øje på mål, vi i første omgang ikke havde blik for?

10.3

Læs først afsnit 10.2

BØRNEMATRIX

En børnematrix fungerer næsten som en almindelig, pædagogisk matrix. Læs derfor afsnit 10.2, før du bruger denne model.

I børnematrixen bruges billeder til at illustrere de enkelte aktiviteter. Billederne – gerne fotos tages under gennemførelse af aktiviteten – indsættes i venstre kolonne.

Børnene sætter herefter ud for hver aktivitet kryds under det ansigt, som de synes, passer bedst til aktiviteten.

VÆRDI			
AKTIVITET			

10.4

SMTTE-MODELLEN

SMTTE-modellen har sit udgangspunkt i Pædagogisk Center i Kristiansand i Norge, og er i Danmark bl.a. beskrevet af Frode Boye Andersen. SMTTE-modellen kan bruges som tænkemåde og som model i forbindelse med målformulering, målefterlevelse og evaluering.

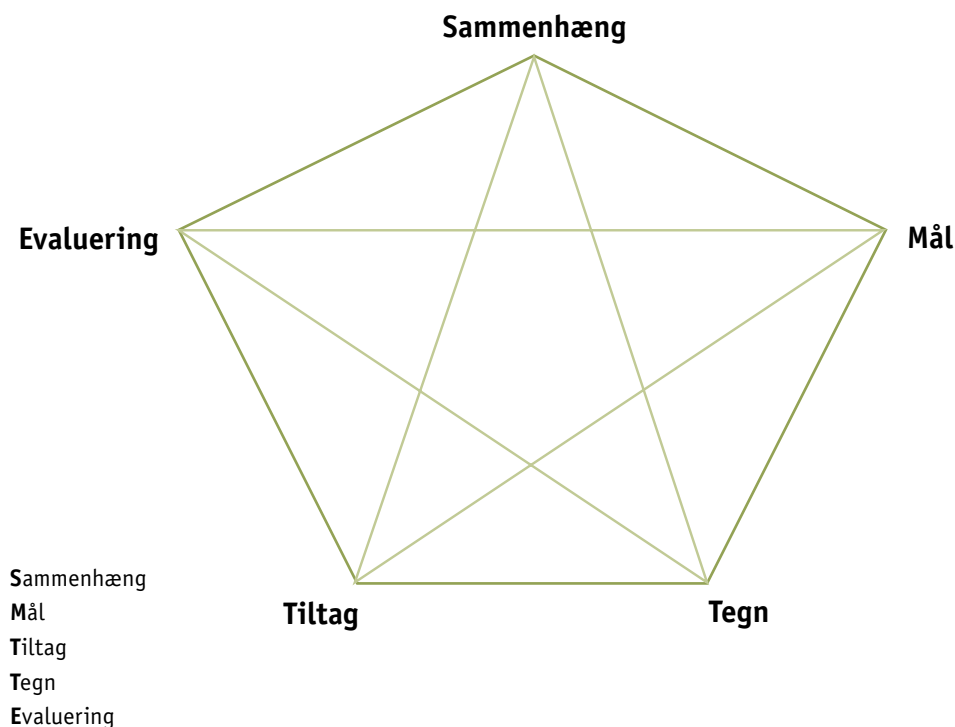
SMTTE er et redskab til at planlægge, udvikle og evaluere et forløb. Når man bruger SMTTE, skal man konkretisere sine mål og fokusere på, hvad det er, man skal sanse (dvs. se, høre, føle, mærke) – altså holde øje med på vejen mod målet.

Tegnene bliver både en hjælp i planlægningsarbejdet og undervejs i forløbet, hvor man kan justere, hvis man ikke ser, hører og mærker det ønskede. SMTTE skal opfattes som et dynamisk redskab, hvor man springer frem og tilbage mellem de 5 elementer. Modellen kan bruges både til mindre pædagogiske forløb og til større projekter.

Det SMTTE- modellen tilbyder, er

- En systematisk opmærksomhed på udviklingsprocessen som helhed – vi bliver holdt fast
- Kategorien "tegn" som medium for udviklings-processens intentioner omsat til praksis. Vi kigger efter udvikling, og det kan være små og store ting. Vi bestemmer, hvad vi vil se efter
- Integration af evaluering allerede på planlægningsniveau. Vi bruger evaluering aktivt som et udviklingsredskab

Modellen består af en femtakket stjerne. De fem spidser er indbyrdes forbundne, ligesom på et sømbræt med et elastik, og hvis man justerer på den ene spids, får det konsekvenser for de fire andre også.

SMTTE fokuserer på mål og sansning

Systematisk opmærksomhed

Tegn

Integration af evaluering

Sammenhæng

SAMMENHÆNG

Baggrunde og forudsætninger for det, vi ønsker at planlægge.

- Hvad er udgangspunktet, og hvad er rammerne?
- Hvor er jeg/vi på det område, jeg/vi vil arbejde med?
- Hvilke muligheder har jeg/vi for at handle?

Mål

MÅL

Mål er en konkretisering af, hvad dagtilbuddet vil opnå?

Hvad skal børnene have ud af den pædagogiske indsats?

- Hvad vil jeg/vi?
- Hvad er det konkret, vi gerne vil opnå?
- Hvilke forskellige mål skal spille sammen?

Tegn

TEGN

Sanseindtryk. Konkretisering af målet.

- Hvad skal jeg/vi holde øje med for at se, om vi nærmer os målet?
- Hvad skal jeg/vi se, høre og mærke på vej mod målet, og når målet er nået?
- Tegn kobler værdiniveau sammen med handleniveau ved at omsætte mål til noget, der kan ses i praksis

Tiltag

TILTAG

Handlinger. Konkretisering af, hvad man gør for at nå sine mål.

- Hvad skal skabe ændringer?
- Hvad skal jeg/vi sætte i gang for at bevæge os frem mod målet?
- Hvad kræver det, jeg/vi vil, af mig/os?
- Hvem har ansvar for hvad hvornår?

Evaluering

EVALUERING

Hvordan skal de enkelte mål evalueres?

Hvilke værktøjer vil være velegnede til at evaluere de enkelte mål?

Hvem skal evaluere?

Hvornår skal der evalueres?

Hvordan og til hvad skal evalueringen bruges?

Hvordan skal evalueringen formidles og til hvem?

Når man planlægger efter SMTTE modellen, er det hensigtsmæssigt at springe frem og tilbage mellem de forskellige punkter for bedst muligt at se tingene i en sammenhæng. Det er endvidere tanken, at man undervejs i gennemførelsen af det planlagte justerer tiltagene, hvis man ikke får øje på de ønskede eller forventede tegn.

OBSERVATIONER

Observationer er indsamling af et mangfoldigt nuanceret og helhedspræget datamateriale om børnenes hverdagsliv (og dermed pædagogikken). Observationerne sker typisk via forskellige former for observation af børn og voksne i aktivitet.

Observationen kan ske med papir og pen – måske kombineret med videooptagelser og eller båndoptagelser for at fastholde dialogerne og kunne vurdere kropssprog, mimik mm.

En god ide er ligeledes løbende at lave dagbogsnotater for at fastholde indtryk fra en dag eller aktivitet. Det kan f.eks. være de bemærkninger, som børnene spontant kommer med, eller handlinger, som børnene foretager sig.

Observationer og iagttagelser gennemføres som en åben, interaktionsbaseret og aktiv deltagerobservation.

Den interaktionsbaserede observationsform er en anerkendende metode der har fokus på barnets intentioner, hvormed menes initiativer og handlinger.

Der ses endvidere på barnets interaktion, dvs. hvem børnene retter henvendelse til, hvem der retter henvendelse til barnet, og hvordan interaktionen forløber. Der beskrives desuden, hvad barnet er ved at lære sig eller mestre, det vil sige dets kapacitet.

Observationerne nedskrives løbende. Det gælder om at medtage så meget som muligt og beskrive så meget som muligt og beskrive det på en levende, konkret og detaljeret måde.

Omvendt kan det være vigtigt at tage udgangspunkt i såkaldte opmærksomhedsfelter. Altså fokusere på dele af helheden i erkendelse af, at man ikke kan se alt.

”Hvis man skal holde øje med det hele, ser man ingenting”

Målet er at fange livet i dets helhed, det kan kun lade sig gøre ved at notere enkelthederne og senere lade dette indgå i helheden.

Inden man begynder at observere – det vil sige skrive ned, hvad man hører og ser – må man gøre sig klart, hvad det er man ser efter.

EKSEMPEL PÅ OBSERVATION

Klokken er 7.35. Jonas kommer sammen med sin mor ind ad døren og ind i fællesrummet, hvor Julie og Katrine (pædagoger) opholder sig med de børn, der er mødt frem. Julie fanger Jonas' blik og siger **”God morgen, Jonas”**.

Hun smiler til ham og ser en tåre i hans øjenkrog. Hun fastholder blikket, indtil han lidt mut løfter sin ene hånd en smule. I hånden sidder hans bamse.

10.5

Observationer er indsamling af datamateriale

En åben observation er kendetegnet ved at man ikke er skjult, men samtidig deltager i det pædagogiske arbejde

Om den interaktionsbaserede observationsform:

Marianne Hedegaard –
”Beskrivelse af småbørn”

Observationen skal være åben, men fokuseret

10.6

Praksisfortællinger er fortællinger om praksis, fortalt af praktikere. Kaldes også den narrative metode

En fortælling er altid subjektiv

Yderligere inspiration omkring praksisfortællinger:

"Lærings- og praksisfortællinger. En pædagogisk dokumentations- og evalueringsmetode"
Brostrøm og Frøkjær

Julie siger: **"Du har din bamse med i dag?"**

Jonas nikker og krammer bamsen.

Julie går hen til ham og sætter sig ved ham: **"Har du været ked af det til morgen?"**

Jonas nikker: **"Mor var dum."**

Først derefter ser Julie op på Laura (Jonas' mor) og siger god morgen. Laura bekræfter, at hun og Jonas har været uenige hjemme før afgang.

Julie vender igen sin opmærksomhed mod Jonas: **"Og så blev du ked af det?"**

Jonas nikker.

Julie siger: **"Skal vi vinke sammen til mor?"**

Jonas nikker og siger ja. Hans mor følger ham til døren. Julie tager hans hånd, mens han vinker med den anden.

LÆRING OG PRAKSISFORTÆLLINGER

Fortællinger er særligt velegnede som observationsmetode, fordi de kan rumme det komplekse liv i et dagtilbud.

Fortællinger kan danne grundlag for evaluering af børnenes læring og evaluering af pædagogikken.

Fortællingens force er, at den kan indeholde en mængde nuancer og detaljer og dermed kan beskrive typiske træk ved pædagogikken og børns læring.

Det, der først og fremmest definerer en fortælling, er, at den er opbygget op omkring en struktur med en begyndelse, en midte og en afslutning.

En fortælling er altid subjektiv. Der er altså aldrig tale om endegyldige sandheder, men om foreløbige antagelser og formodninger, overvejelser og diskussionsindlæg.

Men for at kunne fortælle disse historier, skal der først indsamles dokumentation for, hvad der sker i hverdagen.

Dokumentationen kan være:

- Nedskrevne observationer
- Video eller lydoptagelser
- Fotografier
- Spontane samtaler
- Interviews
- Løbende dagbogsnotater
- osv.

Datamaterialet læses og analyseres i forhold til de konkrete læringsmål, der er udvalgt som fokusområde for evalueringen. Derefter formuleres en fortælling, der dokumenterer pædagogikken og en fortælling, der dokumenterer børnenes læring.

Fortællingerne skal have fokus på de væsentligste pointer:

- Indledning: Hvad handler det om? Begrundelse
- Orientering: Hvem, hvornår, hvad og hvor
- Handlesekvens: Hvad sker der? Kontekst
- Evaluering: Og hvad så?
- Resultat: Hvad skete til sidst? Og hvad så? Hvad læres her? Hvad kan jeg som fortæller fortælle?
- Afslutning: Ny begyndelse

Der skal være nøje sammenhæng mellem det observerede og fortællingen.

Rammerne for praksisfortællingerne kræver også:

- etiske spilleregler (formål, rammer m.m.)
- en refleksions- og læringsorienteret kultur
- at have øje for, hvad der aldrig fortælles om, og hvornår det så skal gøres

Fotodokumentation bruges til, at synliggøre børnenes hverdag i dagtilbuddet overfor forældrene, samt til at give børnene mulighed for at fastholde oplevelser og erfaringer. Fotodokumentation kan være med til at skærpe det pædagogiske personales fokus på egen læring og praksis.

Billederne hjælper børnene til at fastholde og huske oplevelser efter en leg, aktivitet eller tur. Billederne giver børnene ekstra mulighed for at sætte sprog på det, de har set, oplevet eller lavet.

Samtaler omkring billederne giver desuden det pædagogiske personale indblik i det enkelte barns sproglige udvikling, læring og udbytte af den konkrete situation.

Eksempelvis kan fotodokumentation bruges som supplement til skriftlige observationer og iagttagelse.

Fotodokumentation handler ikke bare om at vise billeder. Det handler om at vise billeder af det, man mener, der skal dokumenteres.

Tag hellere nogle få velvalgte billeder ud fra det valgte tema, der skal dokumenteres, og udvælg billederne sammen med børnene. Tekst kan skrives sammen med børnene. Bøger og plancher kan laves sammen med børnene, så dokumentationen bliver en del af det daglige, pædagogiske samvær.

”Iagttagelse og fortælling” Smidt og Kopart

Guldguiden

”Dokumentation- læreplaner og synliggørelse af det pædagogiske arbejde” Dorte Filtenborg Sørensen

---

Fotodokumentation

10.7

BØRNEINTERVIEWS

Formålet med børneinterview er at inddrage barneperspektivet og se på den pædagogiske praksis fra børnenes vinkel.

Ud fra de svar, børnene giver, kan man få et godt indblik i børnenes tanker og ønsker og hvad de oplever som meningsfuldt.

Børn udfordres til at tænke selv og reflekterer over deres tanker.

Når børn bruges som informanter skal det ske ud fra etiske spilleregler:
Erik Sigsgaards ni bud om at interviewe børn

- Betragt barnet som en, der ved
- Tag barnet alvorligt
- Der er altid en mening i det, barnet siger
- Brug din egen erfaring og evne til indlevelse
- Spørg om noget, der er vigtigt for barnet
- Tal ikke ned til barnet
- Vær dig selv og ikke påtaget barnlig
- Vær kritisk over for de begreber, du bruger
- Vær kritisk omkring dit valg af sted for interviewet

Yderligere inspiration til
børneinterviews:

“At forstå børns tanker. Børne-
interview som pædagogisk redskab”
Doverborg & Samuelson

10.8

VÆRKSTEDSMETODEN

I arbejdet med børn med særlige behov er det meget vigtigt, at den pædagogiske praksis er i konstant udvikling og forandring, og tilrettelægges, så den i videst muligt omfang rummer (inkluderer) og tilgodeser alle børn i dagtilbuddet. Derfor må dagligdagen tage udgangspunkt i børnegruppen, således at der arbejdes ud fra både behovs-, udviklings- og aldersopdelte grupper med børn. Grupperne kan f.eks. tage deres udspring i rytmik, sprog, aldersgrupper, kammeratskaber eller kønsopdeling.

En måde, der sikrer, at alle børn bliver tilgodeset, får gode oplevelser, og erfarer sig ligeværdige i gruppen, og dermed er åbne for læring, kan f.eks. være, at der arbejdes ud fra projekt- eller børneværkstedsmetoden. Denne metode sikrer ikke alene, at de enkelte børn mødes, hvor de udviklingsmæssigt befinder sig, men giver også et bredere voksensyn på det enkelte barn, idet børnegrupperne er dannet på tværs af stuerne, og dermed også på tværs af børnenes primære voksne.

Eksempel på arbejdsmetode med projekt-/børneværksteder.

FORBEREDELSE

- 2-3 personer fra personalegruppen er projektansvarlige
- De vælger et tema som har betydning for børns læring (kan med stor fordel vælges ud fra læreplanen)
- Projektet kan være af kortere eller længere varighed, men hele projektet skal fremstå færdigt ved begyndelsen, så både børn og voksne kender forløb, indhold, tidsperspektiv, fysiske rammer og mål for projektet på forhånd
- Børnegrupper dannes på tværs af stuerne, og der sættes personale på grupperne. (Det samme personale skal så vidt muligt følge gruppen gennem hele forløbet)

PRAKSIS

Overordnet tema: Sprog

Dag 1.

- Gruppe 1. Arbejder med fremstilling af billedlotteri på rød stue. Der vælges motiver, klippes, klistres og spilles
- Gruppe 2. Tager på biblioteket. Læser højt og hjemlåner bøger
- Gruppe 3. Arbejder med Bukke Bruse på grøn stue. der læses og fortælles, og Bukke bruse leges både i figurform og som rollespil
- Gruppe 4. leger sanglege i tumleren

Dag 2.

- Gruppe 1. Tager på biblioteket, gruppe 2 arbejder med Bukke bruse, og så fremdeles til alle grupperne har været hele projektet igennem

Personalet skal i de enkelte børnegrupper undervejs i forløbet sikre sig, at der er sammenhæng mellem, medbestemmelse, krav og forventninger til netop deres børnegruppe f.eks.

- Skal børnene i denne gruppe høre Alfons Åberg eller Orla Frøsnapper
- Skal børnene klippe snørklede vindmøller eller firkantede drager
- Skal billedlotteriet dekorerer med farver eller bogstaver
- Er dagen i dag til bål og snobrød

For nogle børn med særlige behov kan det være nødvendigt, at der handles ud fra nogle specifikke behov og metoder, således at der skal inddrages ekstern ekspert-hjælp, eller at der iværksættes handlinger ud fra Ballerupmodellen.

Eksempler på sådanne handlinger kan være.

- Ved fysisk eller psykisk handicaps: Udvikling af handleplaner med henblik på særlige aktiviteter og behov. Eventuelt i samarbejde med støttepædagog eller PPR
- Ved påfaldende ind- eller udadrettet adfærd: Iagttagelser af barnet for at afdække barnets motiver og handlinger

- Ved udviklingsvanskeligheder: Inddragelse af f.eks. talepædagog, fysio- eller ergoterapeut, afspændingspædagog eller psykolog
- Ved sociale vanskeligheder f.eks. empati eller relationer: Udviklingsbeskrivelse efter f.eks. Marianne Hedegaards metode
- I familiemæssig sammenhæng f.eks. kriser, misbrug eller levevilkår: Anvendelse af sorg/krise plan samt handling ud fra Ballerup modellen
- Ved vurdering af barnets styrkesider og potentialer: Anvendelse af udviklingsbeskrivelse f.eks. Kuno Beller

I alle forholdene er det meget vigtigt at inddrage forældrene i samarbejdet omkring barnet, i form af både samtaler og netværksmøder med socialrådgiver, samt at benytte de øvrige muligheder der er for rådgivning og støtte til familierne f.eks. gennem Familieværkstedet og rådgivningsgrupperne.

10.9

INDDRAGELSE AF FORÆLDREBESTYRELSEN – ET EKSEMPEL

I slutningen af dette afsnit gengives et eksempel på, hvordan et dagtilbud kan inddrage forældregruppen og –bestyrelsen i udarbejdelse, evaluering og opfølgning på den pædagogiske læreplan.

Dagtilbudslovens krav om inddragelse af forældrebestyrelsen, se afsnit 4.2

Bemærk, at eksemplet skal ses netop som et eksempel og at det er det enkelte dagtilbud, som konkret fastlægger sin procedure for inddragelse af bestyrelsen i læreplansarbejdet.

Godkendelsesprocedure og tidsplan, se afsnit 4.4

Inddragelse skal dog selvsagt ske i samklang med Dagtilbudslovens krav om inddragelse af bestyrelsen og i respekt for Ballerup Kommunes godkendelsesprocedure og tidsplan for de pædagogiske læreplaner.

Læg mærke til, at der grundlæggende ikke er ændret på kompetenceforholdet mellem bestyrelse og leder. Det er fortsat bestyrelsens kompetence at fastlægge de overordnede principper, og det er lederen, der er ansvarlig for at sikre metoder og handlinger med udgangspunkt i disse principper.

Bestyrelsen fastsætter principper

Bestyrelsen fastsætter principper for dagtilbuddets værdier, pædagogik og læringsforståelse:

- Principperne for de pædagogiske læringsmål – set i forhold til de seks læreplanstemaer
- Principperne for dokumentations-, evaluerings- og opfølgningemetoder
- Principperne for formidling og inddragelse af dagtilbuddets øvrige forældregruppe

EKSEMPEL PÅ INDDRAGELSE AF FORÆLDREBESTYRELSEN

- 1) Lederen udarbejder, evt. i samarbejde med medarbejdergruppen, forslag til principper for dagtilbuddets værdier og pædagogiske læringsmål, for dokumentations-, evaluerings- og opfølgingsmetoder og for formidling og inddragelse af den øvrige forældregruppe.
- 2) Bestyrelsen samles med dagtilbuddets ledelse og evt. (dele af) personalegruppen til møde eller temadag. Bestyrelsen udstikker principper for dagtilbuddets værdier og pædagogiske læringsmål, for dokumentations-, evaluerings- og opfølgingsmetoder og for formidling og inddragelse af den øvrige forældregruppe.
- 3) Personalegruppen samles til personalemøde, uddannelsesdag eller lignende. Ud fra principperne konkretiseres læringsmål, metoder og aktiviteter for de enkelte temaer.
- 4) Medarbejdere/ledelsespersoner, som dagtilbuddet har valgt til at skrive læreplanen, omsætter principper og konkretiseringer på papir/skærm til et udkast til en pædagogisk læreplan.
- 5) Personalegruppen bearbejder og godkender udkastet.
- 6) Bestyrelsen orienteres om den endelige udformning af den pædagogiske læreplan.
- 7) Læreplanen afleveres til Daginstitutioner. Samtidig sker formidling til f.eks. dagtilbuddets forældre ud fra de principper, som bestyrelsen har udstukket.
- 8) De pædagogiske konsulenter læser og udarbejder en opsamling på alle dagtilbuddenes pædagogiske læreplaner med henblik på Socialudvalgets godkendelsesprocedure og tilbagemelding til det enkelte dagtilbud.
- 9) Socialudvalget godkender den pædagogiske læreplan og udpeger samtidig et eller maksimalt to fokusområder som fælles evalueringspunkter for det kommende år.
- 10) Dagtilbuddet modtager konkret tilbagemelding på den pædagogiske læreplan fra sin pædagogiske konsulent.
- 11) Bestyrelsen udpeger eventuelle yderligere evalueringspunkter for det kommende år.
- 12) Dagtilbuddets ledelse/medarbejdere konkretiserer metoder til dokumentation og evaluering ud fra de af bestyrelsen udstukne principper.
- 13) Dagtilbuddet arbejder ud fra den pædagogiske læreplan og foretager løbende dokumentation. Dagtilbuddet orienterer løbende sin bestyrelse på de ordinære bestyrelsesmøder om, hvordan det går med arbejdet ud fra læreplanen.
- 14) Dagtilbuddet foretager evaluering med baggrund af den indhentede dokumentation og med udgangspunkt i de af bestyrelsen udstukne principper.
- 15) Dagtilbuddet forelægger evalueringen for bestyrelsen og fremlægger de overvejelser og indsigter, som evalueringen har skabt i personalegruppen. Bestyrelsen drøfter personalets oplæg til nye udviklingsmål.
- 16) Evalueringen indsendes til Socialudvalget til godkendelse.
- 17) Socialudvalget godkender dagtilbuddets evaluering af den pædagogiske læreplan og udpeger fælles evalueringspunkter for det kommende år.
- 18) Såfremt evaluering giver anledning til væsentlige ændringer, tilpasses den pædagogiske læreplan.
- 19) Osv.

10.10

Summativ evaluering handler om kontrol

Formativ evaluering handler om udvikling og læring

Målopfyldelse

Virkning

Brugerorientering

Interessenter

EVALUERINGSMETODER

Grundlæggende skelner man mellem to former for anvendelse af evalueringer:

- Summativ evalueringsanvendelse
- Formativ evalueringsanvendelse

Summativ evalueringsanvendelse taler man om, hvis evalueringen primært har et kontrolformål, f.eks. at efterprøve, om indsatsen lever op til de formelt fastsatte mål eller ej. Evalueringen sker f.eks. i form af målopfyldelses-”tjek” eller dokumentation af effekter. Ofte sker evalueringen med hensigt på en klar konsekvens i form af en beslutning om enten at stoppe eller videreføre indsatsen.

Formativ evalueringsanvendelse taler man om, hvis formålet med evalueringen primært er at bidrage til udvikling og læring for interessenterne – og ikke mindst for de evaluerede. Det kunne f.eks. være i form af kvalitetsudvikling. Formativ evaluering vil således ofte medføre mindre ændringer eller justeringer af indsatsen.

På dansk kaldes de to typer af evalueringsanvendelser for henholdsvis ”kontrol” og ”læring”.

Til de forskellige anvendelsesformer knytter sig forskellige evalueringsmodeller:

MÅLOPFYLDELSESEVALUERING

- Har vi indfriet vores målsætning?
- Interesserer sig ikke for hvordan

VIRKNINGSEVALUERING

- Er de igangsatte indsatser, arbejdsformer og organisationsformer med til i praksis at realisere vores mål?
- Hvad virker, for hvem, hvordan og under hvilke betingelser?

BRUGERORIENTERET EVALUERING

- Hvordan oplever brugerne ud fra deres perspektiv/kriterier den måde, vi i praksis udmønter vores handleplaner/indsatser på?

INTERESSENTEVALUERING

- Hvordan vurderer interessenterne indsats og resultater?
- Hvem er interessenterne?
- Afdækning af interessenternes vurderingskriterier

SYSTEMEVALUERING

- Systemets funktion som helhed (et system kan være en organisation eller et netværk af organisationer)
- Vurdering af resultater i forhold til input (ressourcer, krav, støtte) og organisering (struktur, proces, teknologi)

PROCESEVALUERING

- En evaluering af selve processen, hvor der ses på, hvad der henholdsvis hæmmer og fremmer resultatet

Kendetegn for modellerne er følgende:

- Hver af dem tilbyder systematisk evalueringstilgang
- Hver af dem inddrager forskellige grupper af interessenter i forskellig grad og på forskellige præmisser
- De rummer hver især et dokumentations- og/eller et udviklingsaspekt
- De rummer en proces- og/eller resultatside

Enhver evalueringsmodel vælger noget fra. Ingen evalueringsmodel kan alt.

EVALUERINGSSPØRGSMÅL

Evalueringsspørgsmål er spørgsmål, der er interessante at undersøge nærmere. Dokumentationen skal understøtte evalueringsspørgsmålene.

Evalueringsspørgsmål kan tage udgangspunkt i det, man vil undre sig over, blive klogere på eller være nysgerrig omkring at undersøge.

Evalueringsspørgsmål tager udgangspunkt i de mål eller den praksis, man vil undersøge: Hvilken pædagogisk indsats vil vi sætte fokus på?

F.eks.: "Hvad er vigtigt for os i dagtilbuddet at arbejde med? Hvad vil vi gerne blive bedre til?"

Eksempler på konkrete evalueringsspørgsmål kan være:

- Hvad gør vi for at styrke de 5-åriges sprogudvikling, inden de skal i skole?
- Hvordan sikrer vi, at indretningen af dagtilbuddet bidrager til at udvikle børnenes kreative evner?
- Hvordan er sammenhængen mellem læringsmålet omkring børns udvikling af sociale kompetencer og de metoder og aktiviteter, der iværksættes?

Når evalueringsspørgsmålene er klar, skal dagtilbuddet beslutte, hvilke metoder de vil anvende til at indsamle data og dokumentation.

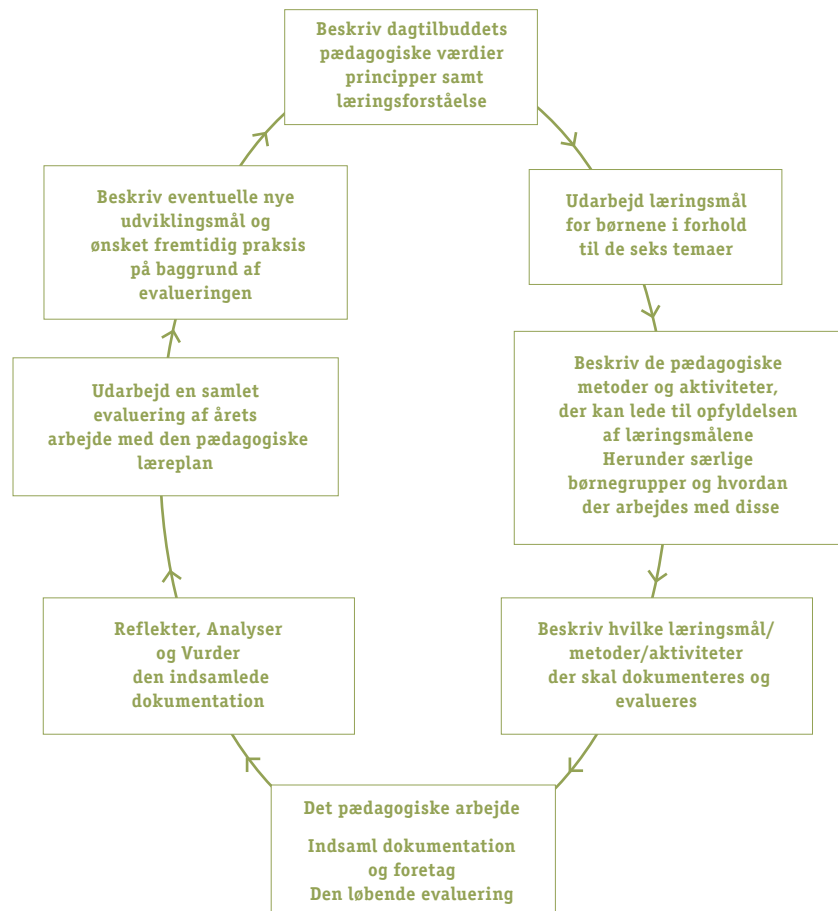
System**Proces****Ingen evaluering kan alt**

10.11

Yderligere inspiration:
Evalueringsguide- et procesredskab til udvikling af en evaluingskultur i daginstitutioner.
BUPL 2007

10.12

DIDAKTISK MODEL

10.13

INKLUSION

Definitioner:

INKLUSION

Barnet er en del af et udviklende (forpligtende) fællesskab.

EN INKLUDERENDE PRAKSIS

En pædagogisk praksis, der sikrer, at barnet bliver en del af et udviklende (forpligtende) fællesskab.

AFSNIT 11

LINKS OG HENVISNINGER

11.0

Litteratur anvendt til udarbejdelse af guide og inspirationshæfte

LINKS OG HENVISNINGER

Ministeriet for Familie- og forbrugeranliggender: www.minff.dk/1/laereplaner

GuldGuiden

Udgivet af Familie og Forbrugerministeriet Marts 2005

Informationshåndbog om pædagogiske læreplaner i dagtilbud

Udgivet af Familie og Forbrugerministeriet Februar 2005

Inspirationsmateriale til udarbejdelse og evaluering af pædagogiske læreplaner i dagtilbud

Udgivet af Familie og Forbrugerministeriet Marts 2007

Børns liv og læreprocesser i det moderne samfund

Af Peter Østergaard Andersen og Hans Henrik Knoop

Billesø & Baltzer 2006

Tegn er noget vi bestemmer- SMTTE- tænkningen

af Frode Boye Andersen 2007

Ballerup Kommunes Evaluerings- og dokumentationsstrategi

Ballerup Maj 2007

Ballerup Kommunes Institutionspolitiske mål 0-14 år

Ballerup December 2006

BallerupModellen

A series of 20 horizontal lines for writing, spaced evenly down the page.

B A L L E R U P

Denne guide er udarbejdet af

Erik Sassersen Møller
pædagogisk konsulent, Daginstitutioner
Tlf. 44 77 32 08, eim@balk.dk

Bibi Baunkilde
pædagogisk konsulent, Daginstitutioner,
Tlf. 44 77 21 06, bau@balk.dk

Susanne Froberg
børnehusleder, Børnehuset Egebjerg I

Lene Hundahl
pædagogisk leder,
Børnehuset Grantofte/afd. Græsødderne

Dette hæfte rummer hjælp til arbejdet med pædagogiske læreplaner i Ballerup Kommunes dagtilbud. Hæftet rummer to dele:

- En guide, som beskriver og forklarer de obligatoriske rammer og fokuspunkter ved dagtilbuddets udarbejdelse af læreplanen
- Et inspirationsmateriale, som valgfrit uddyber og inspirerer til arbejdet med læreplanen

Hæftet henvender sig først og fremmest til ledere og medarbejdere.

God arbejdslyst med læreplanen!

**Ballerup Kommune
Daginstitutioner
November 2007**